Den norske
Rhododendronforening

Lapprosen

Medlemsblad Nr. 1/2007

10. Årgang

Lederen har ordet

Når dette leses er vi kommet til februar måned og de aller første rhododendron har begynt å vise noen spredte blomsterklokker, *Rh.dauricum* har allerede startet blomstringen. Hvordan blomstringen blir utover våren er usikkert, mye kommer an på hvordan temperatur og vær vil arte seg på ettervinteren. Knoppsettingen er særdeles lovende i min hage og det regner jeg med er tilfelle for dere andre også. Flere arter som jeg plantet for noen få år tilbake, og hvor jeg var usikker på om de ville overleve, viser nå fine blomsterknopper og gir håp om en eksklusiv blomstring til våren. Dette gjelder bla. *Rh.montroseanum, rothschildii, falconeri, arboreum delaway, rex fictolacteum, macabeanum* mfl.

Den usedvanlig gode knoppsettingen i fjor høst, skyldes trolig den fine og varme sommeren i 2006. Temperaturen på førjulsvinteren har vært fantastisk fin for våre planter. Nedbørsmengden har imidlertid gått over alle støvleskaft her på Vestlandet, og jeg har blitt nødt til å "svømme" ut og redde et par av mine små nyplantninger, som var i ferd med å drukne. Nå er det mange mennesker som bekymrer seg for den usedvanlig høye middeltemperaturen, og undrer seg over hva det er som skjer på vår klode. Jeg velger å overlate spekulasjoner, bekymring og profetier til de som mener seg forstandig nok til slikt. Jeg velger å glede meg over alle de muligheter som ligger i et mildere klima og tenker med glede på at vi kanskje kan dyrke nye og spennende planter i fremtiden. Trolig er dette en "hode i sanden" mentalitet, og litt dårlig samvittighet får en jo straks en leser eller hører på fageksperter og deres fremtidsvyer. Men det er ikke bra for oss mennesker å bekymre oss for det vi kan lite gjøre med, da er det langt mer fornuftig å glede seg over muligheter som fremtiden kan bringe.

Fremover mot våren skal vi ha fokus på det som spirer og gror, både i foreningen og i naturen. Vi har starter nyåret med et felles styremøte hvor alle lokalavdelingene deltok. Det er fint å komme sammen en gang iblant og utveksle ideer og kanskje skape noen nye muligheter for fremtiden. For tiden jobber hovedstyret med et mulig besøk av professor Guan Kaiyun fra universitetet i Kunming i China. Dette er et tilbud som er kommet til oss via den Danske Rhododendronforening. Planer og program for besøket blir et sammarbeid mellom DnR, Rhodo Vest og Arboretet. Besøket er planlagt til første halvdel av september 2007.

Den norske Rhododendronforening ble stiftet den 30. mai 1997. Det betyr at vi har 10 års jubileum i inneværende år. Vi har ikke laget noe opplegg for dette enda, men håper at vi finner en anledning til en liten markering. Den 28. april blir det årsmøte i DnR i Bergen, og det blir sendt ut egen innkalling rundt påsketider.

I forlengelsen av årsmøtet den 28. april, reiser en gruppe medlemmer til England på hagevandring. Siden vi har lagt bak oss de ti første år, har vi valgt å kalle turen for Jubileumstur.

Jeg ønsker dere alle en fin og blomstrende vår!

Jan Rune Hesjedal

Innhold

Lederen har ordet 2

Nye gulblomstrende 6-7

En reise i tordendrakens land, del 2 10-13

Scandinavia del 1 14-19

Warren Berg in memoriam 26-27

Dagbokblad frå ein rhodoman 28-30

Plantejegerne, nr 7 31-34

Gjensyn med Skottland 35-38

Styrene og redaksjon, adresser 39

Fotos:

Forsiden: Torstein Borgs frimerker fra Bhutan

Siste side: *Rh. kesangiae*, foto John K Weagle

Neste nummer av Lapprosen kommer i juni 2007

Stoff til bladet må være redaksjonen i hende innen 1. juni 2007
og kan sendes til Gerd Jørgensen, Kirkeveien 33, 5072 Bergen
eller bruk gjerne e-post til redaksjonen, se adresser siste side.

Bilder sendes helst på CD, eller etter avtale

Kjære medlem!

Kan bjorgvar@online.no få din e-postadresse?
For dere som sender inn e-postadresse, kan vi enkelt gi dere en påminning i forkant av møter og aktiviteter, uansett hvor i landet man har sin lokalforening.
Sammen med denne utgaven av Lapprosen finner du giro for innbetaling av kontingent for 2007. Vi ber at du **påfører navn og adresse før giro betales**.
Betaler du via nettbank ber vi at du **markerer for melding til mottaker og noterer medlemmets navn og adresse.**
Dette vil lette arbeidet med å få registrert innbetalingene i DnRs medlemsregister.

Hilsen Bjørg S. Rasmussen, kasserer

Årsberetning 2006 DnR.

Årsmøte i 2006 ble avholdt i Arendal den 20. mai, og det var Rhodo Sør som ordnet med den festlige og kulturelle delen av møtet, noe de gjennomførte på en utmerket måte. På årsmøtet ble det vedtatt å heve årskontingent med kr 50 til kr 250 fra og med 2007. Det ble vedtatt at alle lokalavdelingene skal ha et tilskudd på kr 50 pr betalende medlem.
Valgkomiteens innstilling ble vedtatt uten motforslag.
Nye i styret er Harald Kårtveit, Bjørg S. Rasmussen og Arnfinn Nypan.
På styremøtet den 6.6.2006 konstituerte styret seg:
Styreleder: Jan Rune Hesjedal (valgt på årsmøtet)
Nestleder: Olaf Hammersland
Kasserer: Bjørg S. Rasmussen
Sekretær: Terhi Pousi
Styremedlem: Harald Kårtveit
Varamedlem: Audun Arne
Varamedlem: Arnfinn Nypan
Varamedlem: Torstein Borg
Revisorer: Kim Lingjerde og Ole B. Vikøren
Valgkomité: Inga Olsen, Anne Rieber og Pål Skagseth

Styrets arbeid: Det har vært avholdt seks styremøter, hvorav det ene møte hadde deltakere fra alle lokalavdelingene.
Vi har nå lagt bak oss det første hele kalenderåret hvor den nye lokalavdelingen i Vest har fungert etter samme modell som lokalavdelingene i Øst og Sør. Denne endringen har ført til at hovedstyret nå kan rette all sin aktivitet inn mot de oppgaver som har felles interesse for alle lokallaga. Den nye organiseringen ser ut til å fungere godt, den synes og å ha bidratt til et høyere aktivitetsnivå i alle lokalavdelingene.
Turer: I forlengelse av årsmøtet i Arendal, gjennomførte vi en tur til Danmark og Tyskland. Vi startet søndag morgen 21. mai med retur til Kristiansand lørdag 27. Fyldig referat fra turen kan leses i Lapprosen nr 3/2006. Koordinatorer for utenlandsturen: Thorolf Juvik, Pål A. Skagseth og Jan Rune Hesjedal.
Vervemateriell: Vi har fått laget 3 stk bannere med navn og logo på, som er fordelt til alle lokallagene. Disse er til bruk på stands og steder hvor vi ønsker å synliggjøre vårt nærvær. Det arbeides med å lage en ny vervebrosjyre, og vi håper at denne vil være trykket i løpet av våren 2007.
Planteimport: Vi har også i år administrert en planteimport for medlemmene i foreningen. Se for øvrig omtale i Lapprosen nr 3/2006. Koordinator: Torbjørn L. Gjesteland.
Frøforvaltning: Våre frøforvaltere, Torstein Borg og Jan Valle, har ikke hatt tilgang på frø og det har av den grunn ikke blitt noen aktivitet på dette området.
Boksamling: Boksamlingen vår ved Bergen Off Bibliotek består av 28 titler, 35 eksemplarer. I 2006 har det vert 32 utlån av bøker fra vår samling.

Lapprosen: Vår faste redaktør av Lapprosen, Anne T Kirkebø, har sluttet som redaktør. Lapprosen er da for tiden uten redaktør, men Gerd Jørgensen tar imot og koordinerer stoffet. Sammen med Bente Borghild Hauge og Jan Rune Hesjedal utgjør hun redaksjonen. Vi har så langt hatt god tilgang på stoff til Lapprosen, og ønsker å rette en stor takk til alle våre bidragsytere.
Nettsider: Våre nettsider har fått en del nye funksjoner. Under "Aktiviteter" kan du nå finne oversikt over alle planlagde aktiviteter for hele landet. Nettredaktør: Vidar Winsnes.
Økonomi: Laget har god økonomi og god kostnadskontroll. Egenkapitalen pr. 31.12.2006 var kr. 177.306,39.
Foreningen har inntektsført kr. 10.551,79, som var overskudd fra DnRs tur til Danmark og Tyskland mai 2006.
Revidert regnskap blir sendt medlemmene ultimo mars.
Medlemstall: Pr. 31.12.2006 var det registrert 320 medlemmer. Av disse var 74 tilknyttet lokalforening Øst, 72 var tilknyttet lokalforening Sør og 144 var tilknyttet lokalforening Vest. 30 medlemmer var direkte tilknyttet hovedforeningen, da det ikke finnes lokallag i deres område enda.
Studieforbundet Natur og Miljø: I mai 2006 ble vi medlem i Studieforbundet. Vi er foreløpig i startgropa, og har så langt ikke klart å utnytte de muligheter som dette medlemskapet trolig gir. Vi ser det kommende året som en prøveperiode, og vil vurdere nytten av medlemskapet ved neste årsskifte.
TAKK
Styret vil rette en stor takk til alle dere som i løpet av året 2006 har utført oppgaver for å ivareta og utvikle foreningen til glede for alle medlemmene i Den norske Rhododendronforening.

Nye, gulblomstrende sorter av elepidote rhododendron

Per M. Jørgensen

Fig.1 Forfatteren med 'Golden Star' i bakgrunnen og til venstre den nye, lavere, kraftig gule 'La Jolla' Foto: Gerd Jørgensen

Fordelingen av farger på blomstene innen de forskjellige planteslekter er ganske ujevn og ganske vanskelig å forstå, selv om man normalt kan relatere den til bestøvernes fargesyn. Hvorfor er der ikke noen blå roser eller nelliker når de fleste iriser har den fargen, mens det er omvendt med rødt og rosa? Naturligvis har dette inspirert planteforedlerne til å jakte på det umulige, den blå rosen og den røde iris, for ikke å snakke om den svarte tulipan!

Blant de elepidote rhododendronene (som er de større, uten skjell på undersiden av bladene) er det gule blomster som er sjeldne, i motsetning til i asalea. Etter hvert som gulblomstrende arter ble oppdaget ble disse straks utnyttet i foredlingsarbeidet. Den som først kom i bruk var den relativt blekgule *Rh. campylocarpum* som for det meste ga skranglete planter med bleike blomster så som 'Goldsworth Yellow' (den eldste, fra 1925), 'Harvest Moon' og den lavere, mer tettvoksende 'Dairymaid'.

Det inntraff en betydelig forbedring da *Rh. wardii* ble tilgjengelig, særlig i blomsterfargen, med virkelig kraftig gule blomster; den beste i så måte er 'Hotei' som ikke er så lett å få til hos oss. Den tyske 'Goldkrone' og den amerikanske 'Golden Star' (fig.1) har hittil vært de beste på Milde. Men vi prøver stadig nye, og særlig fra USA kommer der en jevn strøm av varmt anbefalte sorter, som dessverre ofte viser seg å være for lite hardføre hos oss, og vanskelige å få til.

Til vår overraskelse har 'La Jolla', som er krysset frem på Stillehavs-kysten, vist seg som en sort det kan være verdt å satse på. Den fortjener virkelig det navn den har fått, Juvelen. Foruten å være en trivelig, velvoksende plante som har klart seg uskadet gjennom våre vintre, så blomstrer den rikelig, med varmt gule blomster (fig.2). Men dessverre er den lite kjent selv i USA, og ikke lett å få tak på. Det var Hans Hachmann som ble oppmerksom på den under et besøk i USA og som anbefalte den til oss. Han mente den ville gå bedre her enn hos ham i Holstein. Foredleren, Frank Fujioka, opplyser at han ikke syntes at den var en særlig forbedring av eksisterende sorter, og at han derfor ikke lot den registrere, men at han etter denne suksessen hos oss nok må tenke om igjen.

Fig.2 'La Jolla', nærbilde Foto: Terhi Pousi

En annen bemerkelsesverdig, om dog mer blekblomstret, amerikansk sort, er 'Phyllis Korn' (fig.3). Den utmerker seg spesielt med sine langvarige, store blomster som kommer ganske sent og holder i en måneds tid, langt inn i juni da andre sorter har tatt slutt. Dette skyldes nok faren, den fabelaktige 'Gomer Waterer'.

Fig.3 'Phyllis Korn' Foto: Gerd Jørgensen

En meget uvanlig sort er 'Golden Coach' (Fig.4) som med sine imponerende store oransje-gule blomster kom i Bergens Tidende allerede første året vi hadde den, og antakelig derfor forekommer den på nettet som hardfør "around Bergen". Selv om det er en litt for rask konklusjon etter første års blomstring, så er det korrekt for Milde der den har vist seg forbausende god. Forbauselsen skyldes foreldrene 'Elizabeth de Rothschild' og 'Jalisco' som begge er vanskelige å tilfredsstille og ikke særlig gode hageplanter, men den førstnevnte har vakre, men nokså blekgule blomster som er blitt forbedret i fargen av 'Jalisco' Vi har aldri lyktes med disse, men 'Golden Coach' virker som en plante som stortrives. Vi har faktisk måttet gi den mer plass, så livlig er veksten, og blomstringen er overdådig.

Fig.4 'Golden Coach' Foto: Terhi Pousi

Også innen yak-hybridene har man strevet med det gule, selv om Hobbie allerede på 1950-tallet krysset *Rh. yakushimanum* med *Rh. wardii* og fikk frem sin 'Flava', hvorfra forskjellige kloner er utvalgt og kom på markedet på 1970-tallet og fremdeles er tilgjengelige. Hachmann forsøkte seg også og fikk frem 'Marietta' som er en betydelig mer blekgulblomstret sort med svært god og tett vokseform. Han var misfornøyd med den bleke fargen og gjorde flere mislykkete forsøk på å få frem en gulere sort, men til slutt skapte han 'Goldschatz' (fig.5) som riktignok ikke er så hardfør som mange andre av hans sorter i denne gruppen, men som klarer seg fint på Milde med gyldengule blomster og røde ganeflekker. Dette ser ut til å være den beste av de med kraftig gule blomster. Cox's dypt klargule 'Glendoick Gold' har vi hatt problemer med. Kenneth Cox mener at den skal være hardfør nok, men krever meget god drenasje, så vi prøver igjen.

Fig.5 ´Goldschatz' Foto: Terhi Pousi

Rhododendrontur til Sør-England 28.4. – 4.5. 2007.

Vår "Jubileumstur" til Sør-England starter fra Flesland lørdag 28. april kl. 1625. Beregnet ankomst til Gatwick er kl. 1725 lokal tid. Videre går turen til Southampton og til Hotel Holiday Inn Southampton der vi for øvrig skal tilbringe 3 døgn. Onsdag 2.5. reiser vi videre til Plymouth der vi skal bo de neste 3 dagene. Hotellet der heter Best Western Duke of Cornvall Hotel.

Under oppholdet tar en sikte på å besøke 2–3 hager/parker hver dag. Vi har ennå ikke bestemt hvilke hager dette blir, men har et utvalg som vi jobber videre med. Vi ønsker at de som melder seg på til turen, samtidig med påmeldingen, sender med forslag på hager som de eventuelt ønsker å besøke. Det kan være at det finnes severdige hager å besøke som vi ikke har med i vårt foreløpige utvalg. En nærmere oversikt over programmet vil bli sendt ut til deltakerne så snart det er mulig etter 20.2.07.

Tilbakereisen går fra Gatwick fredag 4.5. kl.2035. Beregnet ankomst Flesland er kl. 2335 lokal tid.

Prisen for turen er beregnet til kr. 11750 pr. person. Det er et tillegg for enkeltrom på kr. 1590. Prisen dekker fly tur/retur, egen buss i 6 dager, 6 overnattinger med frokost, pluss 5 middager. Alle inngangspenger til parker og hager er også inkludert. Prisen har tatt utgangspunkt i minst 20 deltakere. Det er reservert 25 flyseter, men dersom flere melder seg på, vil det bli undersøkt om det er muligheter for flere plasser. De påmeldte vil bli registrert i kronologisk rekkefølge og de 25 første vil bli prioritert dersom flere påmeldinger kommer inn.

Påmeldingsfrist er satt til 25. februar. Påmelding meldes skriftlig til Harald Kårtveit, Kårtveitveien 96, 5363 Ågotnes. Tlf. 56334788 el. mob. 97776050. Mail: harald.kårtveit@politiet.no. Vennligs benytt vedlagte påmeldingsskjema. Depositum på kr. 1500 bes innbetalt til kontonr. 34112652622 innen 1.3.07. De som bruker nettbank må skrive på at innbetalingen gjelder tur til Sør-England.

For de av deltakerne som kommer til Flesland med bil, er det mulighet til langtidsparkering ved flyplassen for ca. kr. 360 for en uke.

Påmeldingsskjema for Rhododendrontur til Sør-England 28.4.-4.5. 2007.

Navn: . . . . . .

Adresse: . . . . . .

E-post: . . . . . .

Reiser sammen med: . . . . . .

Navn: . . . . . .

Adresse: . . . . . .

Ønsker å bo sammen med:

Navn: . . . . . .

Adresse: . . . . . .

Ønsker enerom på hotell:

Underskrift: . . . . . .

Dato: . . . . . .

Sendes til: **Harald Kårtveit, Kårtveitveien 96, 5363 Ågotnes.**
Påmeldingsfrist: 25. februar 2007.

Vi søker en person med interesse for video-fotografering og -redigering

Styret i DnR har ønske om å lage en instruksjonsvideo, som viser veiledning i planting og stell av rhododendron. Får vi dette til å fungere godt, vil vi vurdere å ta med pollinering, frø-såing, stikking og poding. Mulighetene er mange, men før vi går i gang, trenger vi å få kontakt med en person med interesse for video. Er dette noe du kan være med å hjelpe til med, ta kontakt med:
jan.rune.hesjedal@online.no

En reise i tordendragens land. Del 2

Tekst og bilder Torstein Borg

Rh. kesangiae fra Gogona. Se også sistesidebildet

Dag 5, torsdag 13. april

Vi slapp å bli vekket den morgenen. Da er det bare godt å komme seg ut av sitt nattlige kvarter og ta imot sola, få en kopp te og et vaskefat med varmt vann. Etter frokost bærer det videre med vann og kamera i sekken, mens de vennlige innfødte pakker leiren og legger byltene på hesteryggen. Vi går gjennom blandingsskog som er fylt med duft av *Daphne.* I skogen finnes og en del *Rhododendron* og etter hvert oppdager vi en ny art, *Rh. ciliatum* med sin svakt rosa blomst. Planten vokser i grupper i underskogen. Hele tiden blir det sanket frø. Lilli og Bøje tar vare på frøet og sørger for å gi porsjonene egne frø-nummer. Det er med litt spenning dette med frøsanking i april; det kan gå bra, men det kan og være lite spiredyktig frø i frøkapslene fra i fjor. Det blir en flott tur denne dagen og med solen høyt på himmelen legger seg den tørre leiren som støv på skoene våre.

Det var dette med å holde sammen for at ingen skulle komme på avveie. Vi var to som la i vei foran de andre. Vi fulgte kokkene i teamet vårt, for de visste jo hvor vi skulle? Underveis oppdaget jeg noen planter jeg ville undersøke nærmere. Dette måtte da være rimelig trygt, for holdt jeg i veiløpet ville de andre snart ta meg igjen. Men på veien skulle vi passere noen sagbruk og det var her jeg befant meg sittende på en materialstabel. Ingen av de andre kom. Det var da jeg skjønte at de måtte ha passert! Noen familier holdt på med sine daglige sysler og jeg prøvde å få kontakt, men med alle mine bestrebelser kom det bare ”yes” tilbake. Her ute på bygda snakket de ikke engelsk. Det gikk litt bedre med fingerspråket, og til slutt fant jeg spor i leirstøvet som så ut som europeiske skosåler. Jeg hadde funnet veien, noe som to sagbrukarbeidere bekreftet ved å peke i den retningen jeg skulle gå. Jeg følte meg trygg og la trøstig i vei. Etter en stund kom en av sagbruksarbeiderne etter meg og pekte på en sti som gikk inn i skogen. Han ville ha meg til å følge denne. Jeg fulgte sporene og fant til slutt campen akkurat da de hadde besluttet å sende ut tre mann på søk. Gleden var stor da vi alle var samlet. Trøtte går vi og legger oss i teltene når mørket faller på. Klok av skade tar jeg på det jeg har av ulltøy inklusiv strikkelue, men det blir en kald natt likevel. Det blir å kjempe seg gjennom denne natten og.

Dag 6, fredag 14. april

Denne morgenen får vi havregrøt til frokost med kaffe eller te til. Helt greit; vi er ikke reist til Bhutan for maten sin del. Med morgensol starter vi siste dag på fjellturen vår kl 0830. Vi går i slak stigning omtrent halvannen time før vi når Tashi La, 2788 m.o.h. På veien opp mot passet finner vi enda en ny art, *Rh.vigatum,* som vokser i kanten på stien; frø blir samlet. Etter passet bærer det bratt utfor 1000 m før vi er nede i dalbunnen hvor vi skal finne bussen igjen. Stien er vanskelig å gå da her er mye løs stein. Området vi går gjennom skal være blant de rikeste områdene i Bhutan når det gjelder fuglearter. Blant annet skal nesehornfuglen finnes her.
Lengre nede i lia finner vi en svær *Rh. griffithianum,* 10 m høy og langt der oppe ser vi frø- kapslene, men vi er ikke i stand til å nå dem. Like etter blir vi servert lunsj med ris som alltid er krydret med chilli-pepper og vi fyller på med vann. Under lunsjen oppdaget Ellen en hjort som og hadde lunsj like ved oss, og den var ikke redd. Det er svært varmt og det blir varmere jo lengre ned mot dalbunnen vi beveger oss. Til slutt går vi gjennom noen gårdstun som klorer seg fast oppe i skråningene. Folk i dette landet, vesten for sol og østen for måne, bor oftest ikke langs veiene men langt oppe i liene med bare en sti fram til huset.

Vel nede får vi rikelig med drikke og en stol å sitte på, før bussen tar oss med til hotellet.
Standarden på hotellene i dette landet er god, og det nye hotellet ligger ved et stryk i en elv med stor vannføring. Vi får oss en etterlengtet dusj før middag. Det har blitt for mye sol for min del, jeg hovner opp i ansiktet; hevelsen varer i flere dager men avtar stadig. Moralen må bli å huske faktorkrem. Vi sover godt denne natten til brusen fra elva.

Dag 7, lørdag 15. april

Vi reiser til Thimphu som er hovedstaden i Bhutan. Her går vi på marked og får kjøpt suvenirer, vi får studert folkelivet og kjenne lukten av dette landet som er så spesielt på så mange måter. Thimphu ligger 2300 m.o.h. og som i alle dalbunner renner her en elv. Selv om dette er hovedstaden er det ingen storby, men vi finner både spisesteder og velutstyrte butikker. Et sted holder de på å bygge en ny forretningsgård hvor stillasene består av tykk bambus. Bygningsfolkene var alle indere, tipper at det var 40 mann i sving på dette bygget; det så ut som en maurtue. Det er en del veibygging i sentrale deler av Bhutan og på alle slike prosjekt er det indere. India er Bhutan sin storebror i sør. Dette er India sin måte å drive bistands arbeid på.

Dag 8, søndag 16. april

Etter frokost tar bussen oss med på sightseeing opp over Thimphu og vi besøker en del severdigheter. Midt på dagen besøker vi den botaniske hagen som er et yndet utfartssted for bhutanesere. Anlegget ligger høyt oppe i en åsside og ser ganske nytt

og uferdig ut. Det er svært tørt oppe i åsen og lite humus i jorda; *Rhododenron* og *Camelia* ser ut til å klare seg med et nødskrik. Det som vakte større oppmerksomhet var et fuktig veksthus med orkideer.
Her oppe spiste vi vår medbrakte lunsj. Vi fikk en uforglemmelig aften: den bhutanesiske turoperatøren hadde stelt i stand et etnisk, folkloristisk program med mat, drikke, sang og dans, og det var just som vi følte oss velkommen.

Dag 9, mandag 17. april
På vei tilbake til Pharo besøker vi en papirfabrikk, det er rettere å si en håndverksbedrift som lager papir. Og råstoffet er *Daphne*-planten, hvis duft har vært med på store deler av reisen i dette landet. Barken av *Daphne* blir lagt i store vannkar; etter en tid skiller barken og kambielaget seg, og det er kambielaget som er brukt som papirmasse. Bedriften har en egen butikk og vi får med oss noen suvenirer herfra og. Etter lunsj skal vi være med på den siste turen til fjells og den mest overveldende.

Bussen tar oss med lengre inn over Pharodalen, målet er Taksang-klosteret som ligger høyt oppe på en fjellhylle. Der vi stiger ut av bussen er det mulig å få leie hesteskyss og noen benytter seg av denne muligheten på hesteryggen. Vi andre bruker igjen apostlenes hester. Til å begynne med går det på stier oppover gjennom skogen og vi forstår lite av det vi skal få oppleve. Men så ser vi Taksang-klosteret høyt der oppe, og halvveis opp er det en kafé med fantastisk utsikt opp til klosteret og ned gjennom dalen. Trine forteller at klosteret er åpent og de som vil, kan forsøke å ta seg opp. Det er svært bratt oppover og det er ingen snarvei, her er stier og trapper om en annen. Oppgjennom er det *Rh. arboreum* vi ser, og ikke noe annet for det er ikke tid for botanisering. Her må en bare holde tungen rett i munnen. Vel oppe, når en blir trygg til å se seg omkring igjen, ser en i fjellsprekkene høyt over klosteret *Rh. virgatum.*
Her oppe treffer vi en gruppe japanske pilegrimer. På alteret inne i klosteret har de pyntet med *Rh. edgeworthii* og dette ble den siste rhododendron-oppdagelsen for vår del. Det plantematerialet vi fant i Bhutan så ut til å være fritt for sykdommer, og vi er Rebecca en stor takk skyldig for prima rhododendron-faglig veiledning. Vi kan i dag glede oss over spirte *Rhododendron* fra frø innsamlet i natur og de er klar for prikling.
En liten kuriøs sak: i Bhutan er de svært glad i *Rhododendron*, for denne kunne de fyre med direkte fra skogen uten å tørke først. Danskene var og et godt reisefølge og dansker er populære i Bhutan fordi danske myndigheter yter økonomisk bistand.

Litt erfaringer
Bhutan er svært eksotisk, folk her er gjestmilde og tar vel imot turister. Dansker er flotte å reise sammen med. Sagt med Michael Palin så har Bhutan et lavt bruttonasjonalprodukt men et desto høyere brutto trivselprodukt. Og det er dette denne gruppen har fått oppleve ved siden av alle *Rhododendron*- plantene.

Litt fakta
Bhutan er et kongedømme i Himalaya på størrelse med Danmark. I øst ligger den indiske provinsen Arunachal Pradesh og i vest Sikkim. I nord grenser Bhutan mot Tibet. Nasjonen er buddhistisk. Folketallet er ca 678.000. Bhutan har kvote på turister ca 2000 i året og det forlanges visum. For å komme inn i Bhutan må en være tilsluttet en reisegruppe. Tolker jeg stempelet i passet rett ser det ut som om jeg var turist nr. 1622 i 2006. For dem som slipper inn koster det 200 dollar pr. døgn. Da ble det selve turen som koster, mens prisene i Bhutan er rimelige.

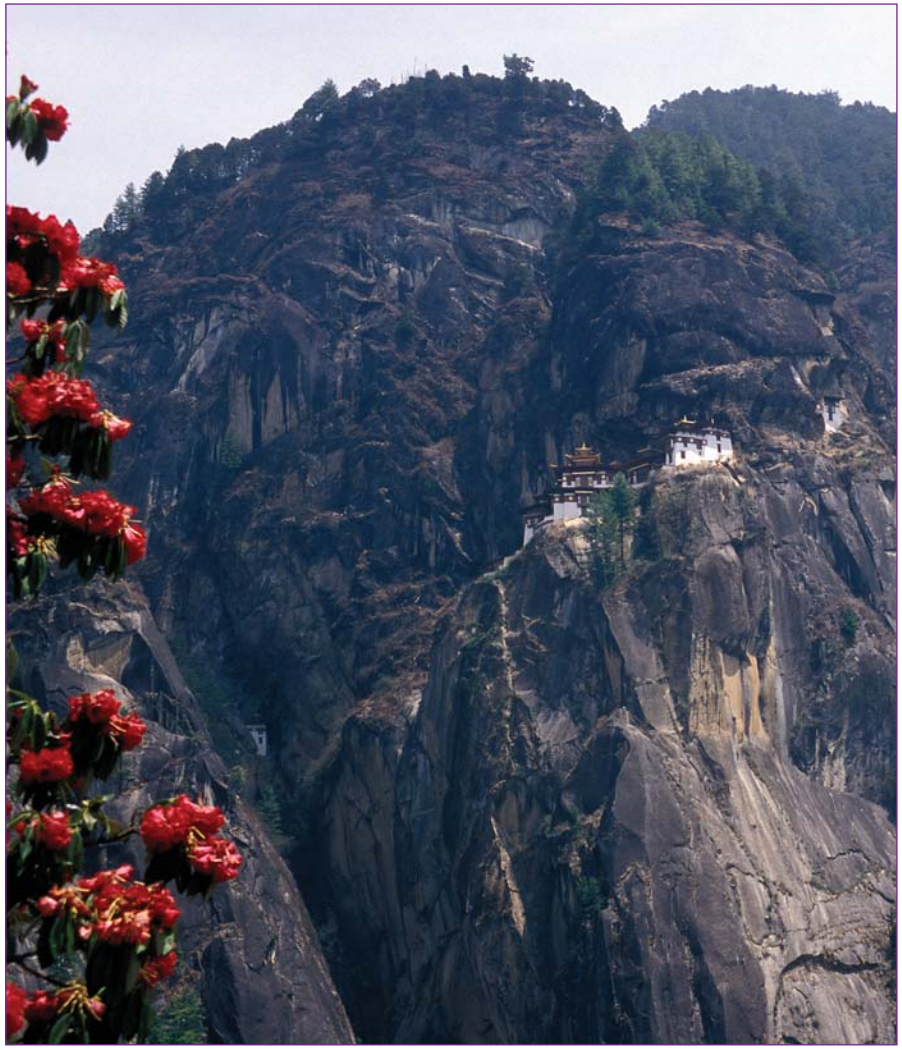

Taksangklosteret høyt oppe i Pharodalen (3062 m over havet), *Rh. arboreum* i fremkant

Scandinavia 2003 del 1

Tekst John K Weagle.
Oversatt av Ingvar Brettevill Jensen
Foto av John K Weagle. J C Birck och Börje Malmgren

John K Weagle

Jeg ble først forelsket i rhododendron i 1973. Jeg har en mistanke om at det var en fordekt og utspekulert sammensvergelse av to av mine venner, kaptein Richard Steele og Walter Ostrom. Eller kanskje det bare var deres smittsomme og uimotståelige begeistring for disse plantene. Steele var vår lokale guru og hybridisør, som vekket hybridiseringsdriften i meg. Ostrom var den unge disippel, som mest interesserte seg for lepidote arter og hybrider. Dette stimulerte interessen for lepidoter og Taliensia, og begeistringen for de banale storblomstrede hybridene falmet snart. Omkring 1978 fikk Joe Harvey oss interessert i spesielle krysninger av arter med indument. Jeg hadde hvert år abonnert på frøbytte fra ARS og den lokale foreningen, og det var ikke før i begynnelsen av 1990-årene at jeg oppdaget et selsomt mønster i mine frøplanteprotokoller. Opphavet til mesteparten av det frøet jeg hadde fått fra ARS var fullstendig ukjente personer – navn som aldri ble nevnt når hybridisører møttes eller på møtene i ARS. Men det ble jo heller ikke våre favoritter, de lepidote artene eller Taliensia. Først da jeg ble med i Rhodo-L, en chattegruppe på internett, gikk det opp for meg at disse usynlige ukjente virkelig eksisterte i beste velgående. Disse rhododendronverdenens tenkere var skandinaver! Snart fløy brev og e-post fram og tilbake, og vi utvekslet også stiklinger.

Det hadde aldri falt meg inn å reise til Skandinavia, bortsett fra en flytanke om å besøke en venn, Shortia-guruen i Danmark. I 1990 besøkte Ostrom ham på min anbefaling, og da han kom tilbake, berettet han henført om det han hadde sett i danske hager. Så fikk jeg vite at Lennarth Johnssen, som jeg hadde korrespondert med siden 1970-årene, hadde bestemt at jeg skulle holde foredrag på det nordiske rhododendronsymposiet i Bergen i juni 2003. Akkurat i den travleste tiden på året! Like etter kom den offisielle invitasjonen, fulgt av en til fra Finn Haugli om å holde foredrag i Tromsø, og på toppen av det hele en innbydelse til et par dagers opphold hos Jens Birck i København. Nå gikk det rundt i hodet på meg. Oppgaven var skremmende, men det var ingen tvil – jeg måtte bare dra.

Parti fra Jørgen Nilsens hage

Danmark

Sent i mai forlot jeg et kjølig Nova Scotia fullt av duskregn og tåke og landet i København til en sommerdag med 27° og skyfri himmel. Det første du legger merke til når du går av flyet i København, er danskenes sans for detaljer, i design, estetikk, teknikk og systemer. Det gjelder også for hagene deres. Jeg var temmelig døgnvill etter flyreisen, men ilte av gårde til Bircks hage, droppet bagasjen og styrtet ut for å se. Mye av blomstringen var over, men jeg var kommet for å "høre" nyskuddenes symfoni. Lite ante jeg at den skulle være av så mahlerske proporsjoner. Så ble jeg feid av gårde til et sted omlag 70 km sørvest for København, til Jørgen Nielsens hage i Vedde. I Nova Scotia er problemet at vi har klipper, sandjord eller ikke noe jord i det hele tatt, så det var en fornøyelse å kjøre gjennom fruktbart jordbruksland med formodentlig dyp, dyp alkalisk jord, og ikke en stein i sikte, bortsett fra heller og brostein. Hvor var det Mr. Birck skulle ta meg med? Jo, til Danmarks kanskje mest steinfulle hage, og stor var den også. Jørgen driver et steinfirma, og har maskiner som kan flytte klipper. Og flytte dem gjør han! Det var stein overalt, i alle fasonger og størrelser. En av dem, en blokk på omlag 25 tonn, gjorde tjeneste som bro. Plantene sto i full sol og uten le av noe slag, og i ren torv, trass i velrennomerte hageskribenters anbefalinger. Og rhodoene så ut til å stortrives – *strigillosum, wiltonii, adenogynum*, felt med *c.w.roxieanum* og *cucullatum*, enda flere felt med *traillianum* og *proteoides*. Litt ovenfor, i groper fylt med torv, vokste Bircks egen *aureum* og til og med den sarte *parmulatum*'Ocelot' – den som foregående vinter var blitt så skadet i mer beskyttede hager i København. To hybrider gjorde inntrykk på meg, nemlig 'Barbarella' og 'Fantastica', men den aller beste var 'Golden Harmony'. Liljer grodde som ugras, og formet høye, ugjenkjennelige, livskraftige klynger. En dekorativ *Nothofagus antarctica,* den første jeg noen gang hadde sett, tronet oppe på en 10 meter høy klippe laget av store steinblokker og stappet med torv. Like ved toppen sto, til min store forundring, en vidunderlig *Magnolia sieboldii,* i full sol og bare torv. Luringen Birck, her hadde han en hage hvor han kunne bli av med overskuddet av de artene han og Svend Hansen hadde samlet i NW Yunnan. Og Jørgen Nielsen var mer enn lykkelig over å kunne stå til tjeneste. På samme tid fikk Jens vist oss en hage som konkretiserte en sannhet som det tok oss i Nova Scotia mange år å bli klar over, nemlig at de beste rhodo-stedene vi hadde, var i full sol mellom klippene og nær ved kysten hvor vinden tar.

R.wiltonii

Neste dag gjorde vi en altfor kort stopp i hagen til E. Jespersen i Herlev. Jesper, som vi kaller ham, er en planteelsker av første rang. Han har en anselig hage med en myriade av de mest interessante planter på vår planet. Ved inngangen ble vi ønsket velkommen av Glendoicks 'Arctic Tern', mer enn meterhøy og med et herlig blomsterflor. Små veksthus ved hver sving var fulle av de mest utrolig vanskelige og sjeldne planter, til og med den problematiske *Disa cardinalis*. Flere

R.lepidotum

arter av *Shortia* var plantet på alle tenkelige steder i hagen – *S. soldanelloides, galacifolia* og *uniflora* dukket opp overalt – og alt sammen frøsådd. I stort antall viste de fram alle mulige bladformer og størrelser, bittesmå blad, store blad, og alle de farger som slekten kan framvise. Den meget sjeldne kinesiske diapensia-lignende *Berneuxia thibetica* tittet opp både her og der. Jeg er sikker på at det var flere av dem enn i alle nordamerikanske hager til sammen! Den russiske *Cypripedium x ventricosum, C. yatabeanum* og andre av samme slekt vokste som ugras rundt omkring. Det var rhododendron samlet inn på forskjellige ekspedisjoner, og en *Rhododendron wasonii* svever stadig for mitt indre øye sammen med en livskraftig mørk rosa *pogonanthum.* Den som ga virkelig hakeslepp var en nydelig mørk gul *R. lepidotum* (fargen virker elfenbensaktig på bildet), også den frøsådd fra villinnsamlet materiale. Jens regnet den som den beste han noensinne hadde sett, og han og Jesper sto i dyp andakt foran den da avskjedens time var inne. Da vi dro av gårde, sa jeg til Jens. ”Den planten må du få formert!” Han svarte: ”Jesper vil ikke gi meg stiklinger.” Det var da underlig, og lite typisk for denne generøse planteelsker, tenkte jeg. Så fulgte en lang og typisk dansk pause, og så: ”Nei, han ba meg komme til uken og ta med meg hele planten!”

Deretter dro vi til Kernehuset, Birgit og Svend Hansens hage og planteskole i Danstrup, Fredensborg, ca. 45 km nord for København. På forhånd var jeg blitt advart litt mot Svend, han kunne være litt ”kantete”. Hvis du tror du kan alt om rhododendron, tror på alt som står i bøkene, og ikke kan le av deg selv, da kan du få problemer med Svend. Jeg fant at han var sprudlende full av ideer, rede til å sette spørsmålstegn ved alt, i det hele en fornøyelig type. Isteden var det hans kone Birgit jeg skulle ha blitt advart mot. Planteskolen på 30 mål var ulastelig og effektivt anlagt i kupert terreng. Fra huset skrånet bakken lett ned mot en dam med kantvegetasjon, bl.a. *Lysichiton americanum*. På den andre siden steg lendet ganske bratt, og der hadde man tynnet kraftig blant trærne for å gi plass til de 1000 rhododendron som vokste oppover i hellinga. Jeg var ikke så interessert i de kommersielle hybridene, men isteden de utallige plantene fra frø som Svend og Jens hadde samlet på sine kinareiser – Svends 5 og Jens’ 2 turer. Et bed med *bathyphyllum* fra frø samlet på viltvoksende *proteoides*, storbladete og småbladete former av *clementinae,* mengder av ville *proteoides* som viste en del av variasjonsrikdommen, *wallichii* med sine varmt rustrøde skudd, ekte *adenogynum*, bed med *roxieanum* og *cucullatum* med mellomliggende former, alt ga et syn som man ikke kan se maken til i det østlige Nord-Amerika. Det var

Rh.proteoides nyskudd

vidunderlig å få se *x comisteum (proteoides x sanguineum)* som nettopp hadde blomstret med en kraftig rødfarge (!), samt et eksemplar av *williamsianum x proteoides*. Jeg har lenge lurt på hvem av disse to dominante som ville vinne den genetiske drakampen i denne krysningen.

Rh.proteoides

For at jeg ikke skulle tro at klimaet ikke kunne by på problemer, ble jeg tatt med til den ”svidde” avdelingen – et *campylogynum*-bed, og de var virkelig vintersvidd. Vi er jo ganske vant til det med våre, men en vintersvidd *aureum* – aldri. Den antagelig beste *x nikkomontanum* i kultur er et syn som jeg sent vil glemme. Nå står den på egen rot i Halifax. Så gikk vi videre til det nye steinpartiet, et storartet anlegg som dannet en perfekt bakgrunn for det som Svend kalte sin ”Taliense-skog”. Høydepunktene var noen *traillianum* og et meget godt eksemplar av *haematodes* 96 CBH Cangshan fra 3681 moh. Så fikk vi se siste skrik i veksthusdesign, som Svend hadde kjøpt til Birgit. Enten gjør man noe skikkelig, ellers gjør man det ikke i det hele tatt, er åpenbart regelen der i gården. I dette veksthuset fikk vi en herlig dansk lunch i solen. På forhånd hadde Jens orientert meg om at det er viktig å følge stedets skikk ... først Tuborg og sild, deretter egg og smørrebrød, det hørtes enkelt og greit ut. Til slutt kom Birgit med Aalborg Akvavit - hvorfor ble jeg ikke advart? - og forkynte at det var skikk og bruk å drikke to glass i rask rekkefølge. Det gjorde jeg, og hun gjorde likeså. Svend og Jens betraktet det hele i stillhet. Var de medsammensvorne? Hva som foregikk resten av dagen står noe uklart for meg, men jeg ble iallfall ikke bedt om å sanke egg i Svends nye fuglehus.

Bircks hage i København kombinerer effektfullt harde materialer som steinheller og brostein med torvbed, torvmurer og en liten plen. Både plantene og schäferhunden er veloppdragne, men litt skremmende. Driver Jens og oppdrar både plantene og hunden? Plantene står tett sammen i bedene, og likevel er det ingen av dem som prøver å gro inn i naboplanten. Ikke en av dem synes å lide av mangel på lys, næring eller oppmerksomhet. Jens, rhododendronverdenens perfeksjonist, er simpelthen den beste rhododendrondyrker jeg har hatt fornøyelsen av å treffe. Antallet av rhododenronarter i hagen er forbløffende. Her er det bare plass til de aller beste formene, og det er nettopp det Jens har. Det er åpenbart at for å få lov til å stå i denne hagen, må en hybrid eller en art gi full valuta for pengene. Vokser den seg for stor, går turen til Kernehuset. Hvor i verden kan man ellers se bed med villinnsamlet *pronum* og *proteoides* i perfekt stand. En levende *camtschaticum* med etiketten ’White form’ avslører mesterdyrkeren, men en som er i full blomst og *virkelig hvit,* det er en annen sak. Dette var Nirvana, et fyrverkeri av nyskudd – *taliense, lanatum* Sikkim, *lanatum* Hooker, *wiltonii* Berg, *cucullatum, adenogynum, roxieanum* i masser, lodne, snodde, skrudde, vridde, mangefargede nyskudd over-

Parti fra Bircks hage

alt, og en fantastisk form av *bureavii*. Det virker åpenbart for meg at et så mildt klima som dette ikke fins på Nord-Amerikas østkyst, iallfall ikke med så milde vintre at disse kan overleve. Der hvor vintrene er milde nok på østkysten, er somrene altfor varme og fuktige.

Åpenbaringen fullendes med *rex, sherriffii* Berg og *kesangiae,* som ikke engang burde vært i live! Vår egen Walter Ostrom dyrker riktignok *kesangiae* i et enkelt veksthus på Nova Scotias kalde kyst. Et merkelig fenomen, denne planten, med sin flassende "aluminiumsmaling", som drysser ned på vegetasjonen under. 'Yellow Dane', krysset fram av P. Kristensen *(hanceanum v. nanum x rupicola v.muliense)* med god vekst og blomster så gule som man kan vente å se hos en dverglepidot, var å finne i de fleste hager jeg besøkte. Birck er alltid på farten, alltid med blikket rettet forover, og alltid et hestehode foran alle de andre. Er ikke *cinnabarinum* hardfør nok i København? Han selvbestøver de beste, krysser de beste formene med hverandre, og noen år senere har han en håndfull hårdføre, fantastisk vakre *cinnabarinum*. Det var første gang jeg så denne arten blomstre.

Bircks 'What a Dane' *[(ambiguum x concatenans)* Select x *cinnabarinum* 'Nepal' AM*]* er kanskje den mest sjokkerende av hans 'Dane'-serie. Navnet passer bra, og den er overraskende hardfør, ned til -23°. 'Baby Dane' (hvit form av *kiusianum x* 'Panda'), 35 cm bred og 25 cm høy, var så dekket av blomster at ikke en kvist eller et blad var synlig. Frøplanter av *bureavii x lanatum* og *repens x proteoides* lover godt for hva vi kan vente oss i framtiden fra denne altfor beskjedne gentleman. Det var litt av en kalddusj å få høre at han skulle komme til Nova Scotia i oktober 2003 for å holde foredrag. Å sammenligne Nova Scotia med dette nivået ville være rent latterlig. Vi vanlige dødelige får heller prøve med en avledningsmanøver – en skikkelig orkan ville gjøre susen.

'What a Dane'

RHODODENDRONARTER FOR SALG

Villarter av Rhododendron selges i hagen hos meg og pr. postordre.

Stort utvalg av sjeldne arter !

Priser fra 60-150 kr.

Salgsliste med beskrivelse kan bestilles pr e-post eller vanlig post.

Kan også leses på www.lapponicum.com

Ole Jonny Larsen, Bergeplass 12, 6010 Ålesund

Tlf: 70 14 02 51

olejonnylarsen@hotmail.com

Årsberetning 2006 for Den Norske Rhododendronforening, avdeling Sør.

Det sittende styret ble valgt på årsmøtet i Arendal 8. mars 2006.

Styret har bestått av:

Audun Arne	leder
Gudrun Arne	sekretær, nestleder
Vidar Olsen	kasserer
Lis Herlofsen	styremedlem
Benthe Dollis	styremedlem
Varamedlemmer:	Kristin Mollestad
	Frode Harnes
Valgkomite:	Nina Gjermundsen, leder
	Mona Klemmetsen
	Britt Marit Knudsen
Revisor:	Knut Gjermundsen

Det har vært avholdt 3 styremøter i perioden. 17 saker har vært til behandling.
Avdelingen har pr. 09.01.07. 72 medlemmer

Aktiviteter gjennomført i 2006:
Alle aktiviteter i årsprogrammet til Rhododendron Sør ble gjennomført slik det ble presentert i Lapprosen 1 og 2. Frammøtet har variert meget, men det som er gjennomført har hatt positive tilbakemeldinger. Vellykkede tiltak vil bli videreført.
Årsmøte i DNR ble avholdt i Arendal 20.05.06. I tilknytning til årsmøtet ble det arrangert hagebesøk hos Frode Harnes, Inga Olsen, Mona Klemmetsen og Brit Weisz. Vi takker disse spesielt, og ellers alle som har bidratt til vellykket avvikling av arrangementet rundt årsmøtet og avvikling av årsprogrammet generelt.
En spesiell takk til Lundberg hagesenter som bidro vesentlig til avviklingen av møtet.
Samarbeid:
Også i 2006 har vi hatt utmerket samarbeid med **Aust-Agder Hagelag**. Vi presenterer våre åpne tiltak i hagelagets årsprogram. Leder har holdt kurs i hagelagets regi på Dømmesmoen om formering av rhododendron, hovedsakelig teoretisk og praktisk om stiklinger.
Kristiansand kommune ga R. Sør i oppgave å plante ut et nytt felt på Myren Gård med rhododendronplanter for inntil kr. 20000,- . En gruppe medlemmer i Kristiansand har hatt kontakt med Myren Gård, og Lundberg hagesenter skaffet 120 planter fordelt på 4 sorter. Noen storbladede fra Inga Olsen kom også med. En dugnad i slutten av april ga et godt resultat.

For styret i Rhododendron Sør: Audun Arne (Leder)

Innkalling til Årsmøte i Rhodo-Sør

Tid: Onsdag 7. mars 2006 kl. 19.00
Sted: Myren Gaard, Kristiansand.

Program:

1 Årsmøtesaker: Årsberetning, regnskap og budsjett, innkomne forslag, valg, fastsettelse av tidspunkt for neste årsmøte.

2 Enkel bevertning – utlodning.

3 Workshop om følgeplanter, surjords- og andre. **Mona Klemmetsen** innleder og styrer utveksling av spørsmål, kunnskap og erfaring. Saker som ønskes tatt opp på årsmøtet må være styret ihende senest en uke før møtet.

For styret i Rhododendron Sør: Audun Arne (Leder)

Årsprogram 2007 for Rhododendron Sør

07.03 **Årsmøte avdeling Sør.** Myren Gård, Kristiansand kl. 19.00
Årsmøtesaker – se innkalling annet sted i Lapprosen.
Workshop om surjords- og følgeplanter, v/Mona Klemmetsen.

21.04 **Dugnad i hagen til Lis Herlofsen, Kristiansand.** Fra kl. 11.00.
Ta med: Grensaks/saks, ellers enkle redskaper. Grillmat og drikke.

18./19. og 25./26.05.**Lundberg hagesenter**. Stand og informasjon kl.11 - 16.

22.05 **Åpen dag hos Inga Olsen**. **Pollineringskurs** kl. 17.00

31.05 **Hagevandring** hos Audun Arne, fra kl. 18.00. Bytte/salg.
05.06 **Hagevandring** hos Mona Klemmetsen, fra kl. 18.00
25.08 **Hagevandring** hos Bente Dollis og Kirsti Haatveit Vi starter hos Bente i Kristiansand kl. 11.00, og fortsetter til Kirsti i Søgne ca. kl. 13.00.

05.07 **Besøk hos Vidar Olsen i Fyresdal.** Ta direkte kontakt med Vidar når det passer. Han er på bruket i helgene. Verdt et besøk! Tlf. 91861034. NB nytt nr.

27.09 **Medlemstreff**. Stinta skole i Arendal kl.19.00. Stiklingsbytte, stikking, repetisjon og opplæring. Stikking og poding samtidig på Cunninghams White. Alf Lindal vil bidra med podeteknikk.

Høstmøte. **1 Torstein Borg** viser lysbilder og forteller fra tur til Bhutan.
2 Frøformering. Teoretisk og praktisk.

Fullstendig høstprogram med tidspunkter/detaljer kommer i Lapprosen 2.

Årsmelding 2006 - Den norske Rhododendronforening, avdeling Vest (Rhodo Vest)

Interimstyret for Rhodo Vest fungerte frem til årsmøtet 07.03.06 og hadde 2 styremøter.

Torstein Borg	leder
Jan Rune Hesjedal	sekretær
Terhi Pousi	kasserer
Thorolf Juvik	styremedlem
Jan Valle	styremedlem

Årsmøtet 07.03.06 valgte følgende styre:

Torstein Borg	leder 1 år
Harald Kårtveit	styremedlem 2 år (nestleder)
Kirsten Marie Storheim	styremed. 2 år (sekretær)
Jan Valle	styremedlem 1 år
Terhi Pousi	varamedlem1 år (kasserer)
Thorolf Juvik	varamedlem 1 år

Revisor: Sølvi Søfteland
Valgkomité: Randi V. Fessl og Magne Sandvik
Det har vært holdt 4 styremøter.

Aktiviteter:

07. mars: Lokallagets første ordinære årsmøte, der vedtektene for Rhodo Vest ble vedtatt. Etter årsmøtet var det billedforedrag v/ Torben Stein: "Ekspedisjon til Sichuan 2004". Plantelotteri. 28 deltakere.

30. april: Vårtur til Os og Lepsøy med besøk i hagene til Elna og Jan Rune Hesjedal og Hjørdis og Thorolf Juvik. Plantebytte. 30 deltagere.

07. mai: Infostand på "Vår i Musèhagen" med vervebrosjyrer, Lapprosen og plantesalg. Bergen Museum, Botanisk hage. Ansvarlige Jan Valle og Harald Kårtveit.

21. mai: Infostand på "Arboretets dag", Arboretet og Botanisk hage, Milde, med vervebrosjyrer og Lapprosen. Ansvarlig Olaf Hammersland.

6. september: Medlemsbrev med høstens aktiviteter sendt til 172 adr. (118 post og 54 epost).

24. september: Høsttur til Stord. Besøk i hagene til Kjellaug Guddal Sæbø, Kari Eskeland Grov og Knut Sætrevik. 30 deltagere.

3. oktober: Medlemsmøte. Billedforedrag v/ Thorolf Juvik, assistert av Jan Rune Hesjedal: "Rhododendronforeningens tur til Danmark og Nord-Tyskland 21. – 27. mai". Planteauksjon og plantelotteri. Bjørgvin Vg. skole. 28 deltagere.

14. november: Medlemsmøte. Billedforedrag v/ Torstein Borg: "En reise i tordendragens land" - turen til Bhutan i april 2006. Planteauksjon og plantelotteri. Bjørgvin Vg. skole. 39 deltagere.

På høsten var det også planlagt å starte en studiering med tema: Rhododendronsystematikk, botanikk og artsbestemmelse. Pga manglende påmeldinger ble dette dessverre avlyst.
DnR har 320 medlemmer, hvorav 144 geografisk sogner til avdeling Vest.
Rhodo Vest ønsker spesielt å takke alle dem som har gitt planter til lotteri og auksjoner, og bidratt til foreningens gode økonomi. Vi vil også takke Stiftelsen Det norske arboret og Bjørgvin Videregående skole for et godt samarbeid og for lån av møtelokaler.

Bergen, 9. januar 2007 Styret i Rhodo Vest

Innkalling til Årsmøte i Rhodo Vest

Årsmøtet vil bli avholdt i kantinen på **Bjørgvin videregående skole, Strandgt. 195, den 6. mars kl. 18.00.** Sakliste: Årsmelding, regnskap og budsjett, evt. innkomne forslag, valg. Forslag som ønskes behandlet, må være styret i hende innen 27. februar.
Rett etter årsmøtet, ca kl. 18.30, ønsker vi velkommen til **Medlemsmøte i Rhodo Vest**

Program:
Ole Jonny Larsen viser bilder og holder foredrag over temaet **"Rhododendron ved Atlanterhavet"**. Dette handler om erfaringer ved dyrking av planter på Nordvestlandet. Ole Jonny bor i Ålesund og er kjent for oss bl.a. gjennom flere artikler i *Lapprosen* og som foredragsholder på tidligere medlemsmøte i DnR.

Utlodding og auksjon av rhododendron. Inngangspenger kr 30,-. Trekning av rhododendron på billetten. Av hensyn til servering, ber vi om påmelding til Kirsten Marie Storheim innen dagen før møtet. Tlf. 56 37 11 87. Mobil 976 91 978.

Vel møtt til en hyggelig kveld!
Hilsen styret i Rhodo Vest

Årsprogram 2007 for Rhodo Vest

6. mars: Årsmøte og medlemsmøte. "Rhododendron ved Atlanterhavet" billedforedrag v/Ole Jonny Larsen. Plantelotteri og auksjon. Se egen innkalling.
6. mai: DnR-infostand på "Vår i Muséhagen".
Aktivitetsdag arrangert av Bergen Museum
20. mai: Vårtur til Askøy. Vi besøker først hagen til Inger og Lars Sebjørnsen på Øvre Kleppe. Deretter drar vi til Anna-Karin og Gunnar Breivik på Davanger. Her er vi også velkommen til å spise medbrakt niste og å ha plantebytte. Vi møtes på **parkeringsplassen ved Folkets Hus i Kleppestø kl. 11:00**. Her er det god plass til å parkere om søndagen. Dagen avsluttes hos Eide Stauder på Abbedissen der du kan finne godbiter for hagen.
3. juni: DnR-infostand på "Arboretets dag": "300-års markering av Linnés fødselsdag".
Aktivitetsdag arrangert av Arboretet og Botanisk hage, Milde.
26. august: Høsttur til Fana. Vi besøker først hagen til Britt og Olaf Hammersland på Hammersland. Deretter drar vi til Karen og Jostein Liland på Hordnes. Vi møtes på **parkeringsplassen ved Prix på Søreide kl 11:00**.
Ta med mat og drikke. Plantebytte.
September, uke 37: Besøk av Guan Kaiyun fra Kina (Kunming Institute of Botany).
Det er foreløpig planlagt 2 foredragskvelder med temaene: "Alpine plants of Yunnan" og "Rhododendrons of China".
Medio oktober: Det er planlagt å arrangere **Fotokurs/Studiering**, hvis interesse.
13. november: Medlemsmøte med bilder og foredrag fra DnR jubileumstur til Sør-England. Plantelotteri og auksjon.

Ta godt vare på programmet!

Vi ønsker alle et trivelig Rhodo-år!

Den norske Rhododendronforening avdeling Øst Årsberetning 2006

Det sittende styret ble valgt på Årsmøtet på Gjennestad 29.april 2006. Det var ca 15 medlemmer tilstede på årsmøtet.
Styret har bestått av:
Arnfinn Nypan, leder (valgt for 1 år), Bård Ranheim, styremedlem (valgt for 2 år), Turid Bergerøy, styremedlem (valgt for 1 år)
Varamedlemmer til styret:
Roger Karlsen (gjenvalgt for 1 år), Erik Gustavson (gjenvalgt for 1 år)
Revisor: Berit Ramleth (gjenvalgt for 1 år)
Valgkomite: Sveinung Skjold (valgt for 1 år) Styret velger senere et supplerende medlem til valgkomiteen.
Det har vært avholdt 5 styremøter i 2006: 20.febr, 9.mars,13.juni, 23.aug. og 20.okt. Et styremøte har vært avholdt på Gjennestad, hvor 3 medlemmer fra Vestfold var invitert til samtale. På styremøtene er det registrert 58 saksnummer nummerert fortløpende. Avdelingen har for tiden snaut 80 medlemmer og har hatt en liten netto tilvekst i løpet av året.
Aktiviteten i 2006: Det har vært avholdt 5 medlemsarrangementer:
Omvisning i parken ved Gjennestad Gartnerskole i forbindelse med årsmøtet 29.april, ved Bård Ranheim og Dag Arneson, samt lysbildeforedrag av Arneson.
Omvisning i 4 hager : 31.mai hos Erik Gustavsen ,Skjetten og Steinar Larsen, Kolbotn.
8.juni hos Ebba og Jens Holmboe, Ås og Øivind Aasheim, Hallangen.
2. september : omvisning i **Varlo Park** v Karl R. Hals, Hokksund. Matfestival.
4.november : **Førjulsarrangement** på Gjennestad Gartnerskole med fordraget "Blue Ridge Parkway, Virginia" av professor Magne Bruun, og foredrag av Øyvind Aasheim med bilder fra hans hage.
Leder i avd. øst er varamedlem i hovedforeningens styre, og Turid Bergerøy har deltatt i hovedforeningens utvidede styremøte i Bergen 6. Februar.
På hovedforeningens årsmøte i Arendal 20. mai deltok Arnfinn Nypan
Samarbeid
Stokke hagelag og ansatte ved Gjennestad var invitert til førjulsarrangementet.
Det er kontakt til Hageselskapet, bl a ved at Sigurd Bretteville Jensen har stillt seg til rådighet som lokal foredragsholder ved lokale arrangementer i Hageselskapet.
Annet:
Avd. øst er medlem i Botanisk Hages venneforening. årskontingenten er 150 kr
Det er bidratt med stoff til Lapprosen, og en annonse.

For styret i Den norske Rhododendronforening avdeling øst
Arnfinn Nypan, Fredrikstad 12.12 2006
Godkjent av styret 14.12 2006

Rhodo Øst Årsprogram 2007

OBS: I 2007 blir Årsprogrammet bare annonsert i Lapprosen.
På Den norske Rhododendronforening sin internettadresse vil det til enhver tid finnes oppdatert årsprogram for Rhodo øst, Rhodo Vest og Rhodo Sør.
Følg med - det er mye spennende!
Innkalling til årsmøte 17. mars 11.00 - 12.00, Gjennestad Gartnerskole, Stokke
OBS: Det blir ikke sendt ut annen årsmøteinnkalling enn denne.
årsmøtesaker iht vedtektene. Saker som ønskes tatt opp utenom de vanlige årsmøtesakene må være styret i hende senest 2 uker før årsmøtet.
Kontaktperson: Arnfinn Nypan, , tlf 974 81 842
Etter årsmøtet:
Det serveres kaffe. Medbring nistekurv til eget behov.
Fagprogram: Remi Nilsen holder foredraget : Pors- en ny og spennende gruppe rododendron? Hagesenteret er åpent.
Hovedforeningen, Den norske Rhododendronforening har sitt årsmøte lørdag 28.april i Bergen.
Øyvandring på Risholmen mandag 11.juni, 18.00 - 21.00
Fremmøte på Storsand i Onsøy 18.00.
OBS Liten parkeringskapasitet, samkjør den siste kilometeren ned til brygga.
Fellesarrangement med Rygge Hageselskap. Entomolog Thor J Olsen deltar.
Her blir det vandring i eget tempo blant øyas mange vakre rhododendronplantinger.
Ta med egen nistekurv. Risholmen-boka kan kjøpes.
Kontaktperson : Turid Bergerøy, , tlf 69 26 08 45

Medlemstreff på Kongsberg Hagesenter lørdag 25. August, 12.00 - 15.00
Fagprogram ved Bård Ranheim , Remi Nilsen og Hans-Christian Strøm.
Omvisning i hagesentret med særlig vekt på Rhododendron som går godt i dette området. Minikurs i formering av Rhododendron.
Det blir anledning til å kjøpe rhododendron og andre planter.
Ta med egen nistekurv. Det serveres kaffe.
Kontaktperson: BÂrd Ranheim, , tlf 934 21 168

Førjulsmøte lørdag 3.november 15.00 - 18.00
Møtet holdes i **Zoologisk Museum** som ligger i Botanisk Hage, Tøyen.
Detaljer: Se Lapprosen no 2-2007 og Rhododendronforeningens hjemmesider.
Fagprogram : Torstein Borg holder foredrag og forteller fra sin tur til Buthan i 2006.
Han forteller også litt om sine egne rhododendronplantinger.
I tillegg vil en av våre medlemmer fortelle om plantinger og erfaringer fra egen hage.
Ansatte i Botanisk Hage vil bli spesiellt invitert.
Etter foredragene blir det sosialt samvær med enkel og rimelig bevertning.
Kontaktpersoner: Arnfinn Nypan / Turid Bergerøy

Warren Berg in memoriam

Per M. Jørgensen

Enda en gang har en av de store, moderne rhododendronforedlerne gått bort, Warren Berg (fig. 1). Han var født i Eunumclaw nær Seattle i staten Washington, USA i 1923, og hans far var norsk, fra Lillehammer-trakten. Han døde i sitt hjem i Port Ludlow, Washington i 2006 på selveste syttende mai.

Warren var av yrke flyver og ble utkommandert til tjeneste under Korea-krigen på begynnelsen av 1950-tallet. Det var da han oppdaget slekten *Rhododendron* og begynte å ta turer til avsidesliggende steder, spesielt i Kina, for å samle materiale. Han brakte hjem atskillige interessante planter fra naturen, og utviklet en særlig kjærlighet til små, lave former. Hans viktigste introduksjon er antakelig *Rh. keiskei* 'Yaku Fair' som han fikk av den japanske eksperten Kochiro Wada (han med *Rh. yakushimanum*), og som Warren og Peter Cox med slikt hell fortsatte å bruke i foredlingsarbeidet. Selv sa han etterpå at han ikke hadde plass til så mange av de store typene som han hadde begynt med. Men han oppdaget snart at de små artene vokste svært sakte og ikke var spesielt villige i hagen. Han mente da at de vel måtte kunne forbedres gjennom foredlingsarbeide. Krysningsarbeid innen slekten var jo godt i gang i hans hjemtrakter, der for eksempel en annen norsk-amerikaner, Halfdan Lem, en mann han beundret, produserte flere flotte, storvokste sorter.

I Lapprosen nr 2 fra 2004 er det publisert en oversikt over Warren Bergs beste sorter. Det er særlig hans forsøk på å få frem gode, lave, gule sorter som er viktig. Warren tok som sagt utgangspunkt i sitt eget hjembrakte materiale av *Rh. keiskei*. Den første jeg kom i kontakt med var 'Ginny Gee' som siden 1970-tallet har blomstret overdådig i Muséhagen (faktisk før den hadde fått navn offisielt, i 1979; han ga meg en plante til å teste). Den har rosa knopper, som åpner seg med svakt gulhvit innside. Det var først senere at han fikk frem rent gule sorter; den beste, 'Patty Bee', oppkalt etter hans

'Golden Bee' Foto Terhi Pousi

kone Patricia, er av de letteste lave, gule å få til på våre kanter, mens den med de kraftigst gule blomstene, 'Golden Bee'(fig.2) er vanskeligere å tilfredsstille. Personlig er jeg spesielt svak for en av hans senere suksesser (fra 1980-tallet), 'Too Bee' (fig.3), som er noe helt nytt innen lave rhododendron-sorter, en plante som oversås av to-fargete gule og rød-rosa, nokså lukkete, traktformete blomster som ikke likner noen andre jeg kjenner (jo forresten, Kenneth Cox har nettopp lansert 'Tree Creeper' som minner en del om denne, men har større, åpnere blomster).

'Too Bee' Foto Terhi Pousi

Som man ser dominerer bier i navnevalget og det er ikke tilfeldig, for Warren var en pasjonert birøkter, noe han hadde lært da han var barn. Han var dessuten nøye med sine navn og ønsket at de skulle være lette å uttale, og slående. Han fortalte at 'Ginny Gee' egentlig også skulle ha vært et Bee-navn, men at han endret en bokstav for at det skulle lyde bedre, 'Ginny Bee' lød ikke godt i hans ører. Dessverre var det umulig på grunn av navnereglene at søsteren til 'Too Bee', som nå heter 'Wee Bee', ikke kunne få ha det navn Warren først satte på den: 'Not Too Bee'.

En annen skuffelse i denne sammenheng kom, da han lanserte en meget flott *Rh. yakushimanum*-sort: (*Rh. yakushimanum* x *tsariense*) som han så på som sin beste kreasjon, under navnet 'Queen Bee' (se bilde s.45 i Lapprosen 2, 2004) og det viste seg å være opptatt av en eldre sort, en *Rh. dichroanthum*-hybrid som forlengst er bortglemt. Warrens plante er registrert som 'Berg's Queen Bee'. Kanskje det var derfor at han navnga en annen i sin yak.-serie for 'Golfer', etter en annen hobby.

Warren Berg var for øvrig ikke et menneske som gikk rundt og ergret seg over livets små motganger. Han var en humørfylt, åpen, sjenerøs person som gjerne delte gleder og tanker fra sine mange interessefelt med sin omgivelse, og ikke minst planter. Jeg ble kjent med ham på Glendoick, Cox-familiens residens der han var en velsett og ofte forekommende gjest. I 2003 var det nær at vi fikk ham til Rhododendronsymposiet på Milde, men tilslutt strandet det på at han ikke klarte å innpasse det i sitt store program (han fylte 80 år den høsten!). Det ville så vidt jeg forstod, ha vært hans første besøk i farens hjemland. Han snakket ikke norsk, men var stolt av sin opprinnelse, og ville gjerne ha kommet - og forlot altså denne verden på Norges nasjonaldag.

Hans minne vil leve lenge gjennom de enestående kultivarene han skapte, og fordi man i USA har opprettet en avdeling som bærer hans navn i den flotte Fort Wardenhagen på Olympic Peninsula. Han skrev selv til slutt i siterte artikkel: " Jeg har omtrent 1000 frøplanter i ulike stadier og håper at resultatet blir mer enn mitt vanlige 'en av tusen'. Og er jeg ikke der og får se dem, er kanskje dere."

Vi venter spent, selv om mesteren har forlatt oss!

Dagbokblad frå ein rhodoman, del 2

Fortsettelse på entusiastens rhodoår ! Ole Jonny Larsen dyrker sine planter både ute og inne. Han bor i Ålesund, har en lun hage, ca 2 mål, uten vestavind og rådyr/hjort. Møt ham på www.lapponicum.com
Ole Jonny Larsen

1. februar. Nye frø! tolv posar frå Danmark. Eg kastar meg over bøkene og studerer mulegheitene for dei nye artane. Eg fører namna frå listene over på frøposane og lagar stikketikettar, og så er det rett i kjøleskapet. Eg oppbevarar frøa i eit sylteglas til september. Å så rhododendron i februar gir for mange små plantar å handtere på den varmaste sommaren. Slik eg gjer det med såing på hausten, blir plantane enklare å ha med å gjere når dei kjem ut i veksthuset.

15. februar. Fleire frø. Både frå England og USA. Blir det i meste laget? Bør eg vere strengare med meg sjølv? Eg trøystar meg med at eg bare kan prikle nokre få av kvar, og så går det opp i opp – trur eg

26. februar *Veksthuset.*Vinterferie. Godt å vere lærar då. Ei heil veke der eg startar opp sesongen i veksthuset. No gjødslar eg og vatnar godt samstundes som sola begynner å ta tak. På dei beste dagane blir det rett lunt inni der. Vårleg! Nokre av rhodobarna har faktisk begynt å bryte så smått. Nokre heng med blada. Snutebillen! Ut med dei, potta og alt. *Vekstrommet*. All prikling er unnagjort. Eit heilt lite hav med småplantar står på geledd under vekstlysa.

Det er rart så ulike dei er. Artstrekka er tydelege frå tidleg alder. Nokre storblada vokser skikkeleg. Eg har vore uforsiktig med gjødsel på ein dvergart, men løyser problemet med kraftig vatning. Det har hjelpt før...

15. mars. *I hagen.* Det er vårleg. Snøklokker langs husvegen. Eg føler sterk trong til å fjerne bardekke frå nokre små rhododendron, men veit det er hasardiøst. Her kan bli mykje frost enno. Tela sit også godt i jorda, men eg trur ikkje ho er djup.

1. april. *I hagen*. Rhodovåren har starta! *Rh 'Praecox'* og *Rh.lapponicum* frå Sibir har så vidt opna dei første knoppane. Små og utsette er dei, men for eit under! Here we go again. Og nå går det bare slag i slag frametter. *Veksthuset*. Eg tek sjansen og flyttar nokre kjellarplantar ut i veksthuset. Det gjekk greitt i fjor. Det lettar på trengsla i kjellaren, men no har veksten kome skikkeleg i gang i veksthuset, så eg flyttar bare problemet. HAR eg for mange plantar? Fekk plantar frå Glendoick i dag. Det er utruleg flott det arbeidet Rhododendronforeninga gjer med desse importane. Nye spennande plantar blir potta opp og eg tek straks stiklingar av dei. Det har virka overraskande bra med vårstiklingar dei siste åra.

15. april. *Veksthuset.* Full flyttesjau frå vekstrommet. Brett på brett med små rhodoplantar kjem ut frå kunstlys i kjellaren til nådelaus sol i veksthuset. Opp med kvit blending snarast! Dei større plantane som har overvintra i veksthuset legg kraftig på seg. Dei nye blada er alltid større enn dei siste frå året før. Det er vakkert, nye uskadde blad med ulik indumentering både over og under. Rhododendronartar er så personlege. Der andre ser bare rhododendron ser eg ulike personlegdomar i små grupper. Eg trur aldri eg blir lei av denne slekta. Eg gjer Olav Tjore sine kloke ord til mine: "Eit liv utan rhododendron er eit fattigt liv!"
Sende bytteplantar til to rhodovenner sørafor. To store kasser gjekk i posten. Mykje av det nye eg har fått fram siste året. Snart kjem spennende plantar i retur.

15. mai. Eg har ikkje hatt tid til å skrive dagbok på ein månad. Nye plantar går i bløming kvar dag no. Eg stressar rundt og prøver å nyte alt, men det blir nesten for overveldande. Og verre skal det bli! Eller betre? Eg går på snutebillejakt om natta. Naboane trur sikkert eg er galen når eg luskar rundt i hagen med lommelykt og knuser billar med fingrane. Men eg trur det hjelper. Det er ikkje mange snutebillar på kvar busk. Eg har ei klar kjensle av at det minkar natt for natt. Og så er det fint ute ei lys mainatt! Eg kan sove til vinteren.

15. juni. Eg er i rus! Hagen bugnar av rhododendronblomar. Gamle kjenningar slåst om merksemda med nye arter som blomstrar for første gong. Nokre selvsådde plantar blomstrar etter få år. Andre kan ta opp til 25! Men rhodomanar blir jo alltid gamle, har eg høyrt, så eg har vel tid? Det er jo denne årstida vi jobbar for, og no er

ho her. Synd eg ikkje kan bu ute heile døgnet. *Rh. ceracinum* blomstra for første gong i år. Fantastisk! No flyttar eg plantar ut av veksthuset. Det blir i varmaste laget for små rhodoplantar der midt på høgsommaren. Og vatninga blir for strevsam. No får dei klare ser i plastkasser ute. Mange har og blitt potta om før flyttesjauen. Dei nye småplantane frå kjellaren får dei lunaste plassane innmed veggar og under store busker. I dag kom det bytteplantar frå ein likesinna på Sørlandet. Reine julekvelden! Billigare og hyggelegare måte å få seg nye plantar på finnest ikkje.

15. juli. Så er det over. Nokre etternølarar har enno fargar på greinene, og dei aller seinaste blomstrar først no. Men fyrverkeriet er slutt for i år. Og i ei stund med ettertanke kjenner eg at eg er litt ambivalent. Det liknar litt på kjensla ein har klokka eitt på nyårsaftan når alle rakettene har brent ut. Det var fantastisk, men det blei litt trist etterpå. Eg greier liksom aldri å finne ut om eg helst såg rhododendronblomstringa spreidd utover året, eller om det er best slik det er med eit kort, men formidabelt blomstershow og så ti månader med bladplantar. Ville eg ønska remonterande rhodoar? Eg trur nok ikkje det, men er eg sikker? Det er da litt fint med dei få plantane som blomstrar litt i september, sjølv om dei "brukar opp" litt av neste års knoppar ...
Småplantane har det fint og veks godt. Nokre av toåringane blir sett ut på åker og får klare seg som best dei kan. Som oftast går det betre enn ein fryktar. Rhododendron er overraskande sterke plantar.

1. august. Eg gjødslar alle småplantane som skal inn att for vinteren. Då får dei ein ny vekstomgang, og eg får på ein måte to "år" på ein sesong. Sidan dei skal stå inne, toler dei å få eit nytt bladsett i august-september. I hagen er nyveksten godt i gong. Det er ei fin tid. Mange plantar mistar blad eller får skader og flekkar om vinteren. No blir alt dette dekt av nye friske blad. På ein måte er rhodoane vakrast no, med perfekt nyvekst og før lauvfelling og gule blad.

15. august. Det er stikketid. Eg er ikkje proff, men prøver å lære meir kvart år. Eg lagar ikkje mange av kvar, men det er fint å ha litt å bytte med den vesle kretsen av rhodomanar eg kjenner rundt i landet. Storvask i veksthuset før vinteren. Vasslange og stiv børste får vekk grønske, mold og spindelvev. Det var ikkje for tidleg! No er det reint og innbydande framfor ein ny haustsesong.

1. september. Ny flyttesjau. No skal alle små inn att i varmen. Kasse på kasse med småplantar med nye friske skot skal inn for å modne av før vinteren. Mange treng enda ei ompotting. Ny storvask, denne gongen i vekstrommet. Snart er alt klart til å begynne på ei ny runde.

15. september. I dag sådde eg 50 artar.....

De store plantejegerne, siste del

Ole Jonny Larsen

Redaksjonen takker Ole Jonny Larsen for at vi får trykke denne serien med spennende portretter av plantejegere som han har plukket frem. Noen kjenner vi, og noen vil være mer ukjente for mange av oss. Dette er foreløpig siste del, nr 7.

FRANK KINGDON-WARD (1885 – 1958)

Davidia involucrata
Foto: Poul Søndergaard 1972

Kingdon-Ward var den siste av de store plantesamlerne. I nesten 50 år reiste han rundt i Kina, Tibet, Assam og Burma og samlet planter. Han er en av de helt store rododendronsamlere og vil ellers alltid bli husket som mannen som fant den blå valmuesøsteren (*Meconopsis betonicifolia*), elsket og ettertraktet av nesten samtlige hageeiere i tempererte strøk på kloden.

Kingdon-Ward dro ikke til Kina som plantesamler i første omgang, men som lærer. Han ble ansatt ved den britiske skolen i Shanghai i 1906, 21 år gammel. Fritiden brukte han til å studere naturen rundt Shanghai. Da han tre år senere fikk tilbud om å delta på en engelsk zoologisk ekspedisjon gjennom Kina, brøt han kontrakten med skolen og ble med.
Han følte seg først og fremst som oppdager, og visste ennå ikke at han skulle ende opp som en av de store plantesamlerne i historien. Men ved en tilfeldighet ble han anbefalt som innsamler for et stort gartneri i England "siden han likevel var i Kina". Han slo til straks.
Faktisk kunne fortellingen om plantesamleren Kingdon-Ward ha sluttet allerede ved den første ekspedisjonen i 1911. Han kom bort fra laget og gikk seg vill i bambusskogene ved Mekongfloden. Han vandret rundt i skogene i dagevis, iskald og uten mat. Han var sikker på at det hele var slutt. I et forsøk på å bli mett spiste han rododendronblomster med nektar i bunnen. Dette ga ham forferdelige magesmerter. Heldigvis for Kingdon-Ward og den botaniske verden ble han funnet, i absolutt siste liten. Det var for øvrig på denne turen han første gang så blå valmuer.

Den ene ekspedisjonen avløste nå den andre, bare avbrutt av to år som soldat i India under første verdenskrig. Han reiste til Burma, Yunnan, Szechuan og Tibet . Det var slitsomme år, og Kingdon-Ward hadde i tillegg to fobier: slanger og høyder. For en plantesamler som har arbeidsstedet sitt i stupbratte skråninger og må ta seg fram på

Lilium regale
Muséhagen Bergen 1959

smale stier å ha høydeskrekk, må være noe av det mest upraktiske som finnes.
At han flere ganger virkelig holdt på å falle utfor stup gjorde det vel ikke særlig bedre. På en ekspedisjon ble han og hunden hans sterkt angrepet av igler. De sugde seg fast overalt hvor de fant naken hud. Sårene han fikk på leggene plaget ham hele livet etterpå.
Han ble angrepet av en febersykdom og måtte til slutt tilbake til England for å få behandling. Under dette oppholdet traff han sin første kone Florinda Normann-Thompson som han senere oppkalte *Primula florindae* etter. I 1924 er han tilbake i områdene mellom Tibet og Bhutan der han lette etter rhododendron. Plutselig ser han noe blått mellom buskene. Han trodde først det var en fugl, men det viste seg å være *Meconopsis betonicifolia* –blå valmuesøster. Om høsten samlet han frø av den blå valmuen og sendte til England. Da de første blomstrende eksemplarene ble vist på en utstilling for The Royal Horticultural Society, ble de en sensasjon. Kingdon-Ward var med ett blitt berømt. Tross dette mente han at han først og fremst ønsket å være oppdagelsesreisende eller geograf. Plantesamlingen valgte han som yrke fordi det var det eneste det gikk an å leve av og likevel få anledning til å reise i den asiatiske villmarken. Som flere av sine kolleger tok han med sine engelske vaner ut i felten. Five-o-clock tea skulle serveres på minuttet og drikkes med sprikende pekefinger. Han var svært selvsentrert og hadde ikke høye tanker om de innfødte i landene han reiste i. Han var her en klassisk kolonialist. En gang skal han ha sagt om Darufolket i Ajungdalen: ”Ingen vil gråte om de alle er døde i morgen – det er tross alt rhododendron og ikke daruer Ajungdalen er berømt for.”

Også i den 2. verdenskrig gjorde Frank Kingdon-Ward tjeneste som soldat, denne gangen i Singapore. På grunn av sine lokalkunnskaper om Kina og Burma fikk han hemmelige oppdrag av hæren både under og like etter krigen.

I 1947 giftet han seg igjen med den mye yngre Jean Macklin (som senere i livet ble gift med en nordmann, het Jean Rasmussen og bodde noen år på Sunnmøre!). En ny liljeart som han senere oppdaget, fikk navnet *Lillum mackliniana.* Jean fulgte Kindon-Ward på hans syvende ekspedisjon som også ble deres bryllupsreise. På denne reisen opplevde de det enorme jordskjelvet i Øst-India, Vest-Bengal, Assam og Bihar der tusenvis døde. Følget til familien Kingdon-Ward hadde slått leir på en sandbanke med avstand til fjellveggene rundt om. Dette reddet trolig livene deres.

Sin siste innsamlingsekspedisjon gjennomførte Kingdon-Ward da han var 70 år. Han kunne da se tilbake på en eventyrlig karriere. Bare av rhododendron hadde han

807 innsamlingsnummer, mange av dem tidligere ukjent for vitenskapen, foruten atskillige nye arter innen andre slekter. Han ble så gammel at han rakk å avslutte karrieren og pensjonere seg i London der han døde i 1958. Jean Kingdon-Ward lever ennå og skrev en liten artikkel om 1953- ekspedisjonen som hun deltok på, i år 2000-utgaven av ”Rhododendrons with Camellias and Magnolias” som kom ut i januar samme året. Hun slutter med ordene:”Forty years and more ago, but it seems like yesterday.”

JOSEPH ROCK (1884 – 1962)
Rock var på mange måter eksentrikeren blant plantesamlerne. Tross primitive forhold under sine mange reiser i det indre av Asia insisterte han alltid på å reise med ”stil”. Han presenterte seg selv som en langt større aristokrat enn familiebakgrunnen skulle tilsi; i virkeligheten var det en polsk adelsmann som faren var en slags bestyrer for, som var forbildet han prøvde å leve opp til. På det meste kunne han reise rundt med en karavane av vogner og bærere som strakte seg over mer enn 800 meter! Hver kveld i felten fikk han fylt det sammenleggbare badekaret sitt med varmt vann for å ta kveldsbadet sitt. Deretter ble bordet dekket med nyvasket duk og fint porselen, og han ble servert europeiske retter som han selv hadde lært opp tjenerne til å lage. Selv stilte han i ren hvit skjorte, jakke og slips.

Joseph Rock var østerriker og slik sett var han i utgangspunktet en avviker innen det totalt engelskdominerte plantesamlerfaget. Moren døde alt da han var seks, og han ble prisgitt oppdragelsen til en religiøst fanatisk far full av morbide og skremmende ideer om hva som var godt for små barn i en sorgperiode. Hjemmet ble gjort om til et slags kapell med alter og daglige messer. Kjærlighet og nærhet fantes ikke mellom far og barn, det eneste han kunne tilby var religiøse pliktøvelser og strenge påbud. Etter all sannsynlighet må Rocks permanente innadvendte og vanskelige sinn tilskrives opplevelsene i barndommen i Wien.

Da sønnen skulle velge utdanning, ga faren han kun ett alternativ, prestestudiet. Rock nektet og forlot hjemmet for å reise rundt på lykke og fromme som løsarbeider i tre år i områdene nord og sør for Middelhavet. Det viste seg i denne tiden at han hadde et meget skarpt språkøre, og han lærte seg språket i de fleste land han bodde i. Ved en tilfeldighet tok han hyre på et skip til New York og fortsatte som vagabond og løsarbeider rundt i USA . I 1907 seilte han til Hawaii, og nå begynte ting å gå bedre for ham. Han fikk lærerjobb der han blant annet skulle undervise i naturhistorie, et fag han lærte seg selv på kveldene, foran hver forelesning han skulle ha. Deretter ble han tilsatt som herbarie- og frøsamler ved Hawaiis skogselskap, en erfaring som senere i livet skulle vise seg svært så viktig for Joseph Rock.

Han fikk amerikansk statsborgerskap i 1913 og ble i 1919 utnevnt til professor i

botanikk ved universitetet på Hawaii, et utrolig avansement for en person som aldri selv hadde vært student ved noe universitet. At han senere løy på seg en utdannelse fra Wien, er en annen historie.
Han publiserte mer enn førti botaniske verk over en tiårsperiode og ble etter hvert en anerkjent vitenskapsmann. Men til tross for det og at han nå behersket ti språk mer og mindre flytende, led han stadig av mindreverdighetskompleks overfor kollegene.

Et av språkene han snakket var kinesisk, en kunnskap han hadde lært seg selv fra trettenårs- alderen. Kina sto da for ham som et drømmeland, en slags åndelig tilflukt fra farens strenge regime. Nå fikk han endelig sjansen til å besøke Østen. De amerikanske myndighetene hadde lenge ønsket å etablere plantasjer for å utvinne olje av kalawtreet, et produkt som hadde helbredende virkning på spedalskhet. Trærne vokste dypt inne i skogene i Burma, Bengal og Assam, og frøene gikk gjennom mange ledd før de nådde vestlige land. Det var derfor alltid underskudd på frø og kvaliteten var ofte dårlig etter lang transport. Rock ble nå utvalgt til å dra for å finne frø av kalawtreet, og han reiste ut i 1920.
Han skulle bli i Østen helt til1949 da revolusjonskrigene i Kina tvang han ut. Trolig ville han ha blitt der til sin død om han hadde hatt muligheten.

Etter utallige reiser og mange, mange farer, herunder tigerangrep og herjinger av ville elefanter, klarte han til slutt å framskaffe rikelig med frø av kalawtreet og sende dem til ulike steder på kloden der det kunne etableres oljeplantasjer. Selv om dette er blitt stående som en viktig bragd innen farmasien, var Rock ikke så enspo-ret at han gikk mot målet med skylapper. Han studerte alt han fant av planter på rei-sene. Han samlet, ved hjelp av personer som han selv lærte opp, et rikt herbariema-teriale, mye frø og fremfor alt en stor og glimrende samling av fotografier, både av natur og av folks liv slik han møtte det. Det siste, etnografien, ble etter hvert en vel så stor lidenskap for Rock som botanikken.

Joseph Rock har ikke oppdaget så mange nye arter, men en som har hatt stor betyd-ning er en variant av trepion som bærer navnet hans: *Paeonia suffruticosa* ssp. *Rockii* eller Rocks trepion. Dette er en vakker busk som også kan dyrkes i Norge og en kilde til langvarig krangel blant botanikere siden den bare er funnet ved klos-tere. Rock har også æren av å ha oppdaget noen få, men viktige rhododendronarter og to arter gran.

Tungsinn og en depressiv legning fulgte ham hele livet. Han følte at hans genialitet aldri fikk den anerkjennelse den fortjente, og han skrev flere ganger i sine dagbøker at han vurderte å ta livet sitt. Det ble heldigvis med truslene. Rock døde 78 år gam-mel på Hawaii der han hadde tilbrakt sine siste år.

Gjensyn med Skottland eller Scotland revisited

Ole Jonny Larsen

Våren og sommeren 2000 arbeidet jeg i Glendoick Gardens i Skottland hos familien Cox, et kjent navn for de fleste som sysler med rhododendron. Glendoick er et lite sted på vegen mellom byene Perth og Dundee, ca en times kjøring nordover fra Edinburgh. Her, midt på den skotske landsbygda, ligger altså Europas beste og mest kjente produsent av rhododendron. Cox-familien er alltid først ute med nye ting, og de organiserer nesten årlig egne innsamlinger i ulike land i Asia. Svært mange nye arter, underarter og varianter av rhododendron har blitt introdusert til det europeiske markedet fra Glendoick Gardens.

Jeg trodde da jeg reiste hjem etter fire måneder i 2000 at jeg skulle komme raskt til-bake, men det ble ikke før våren 2006 at jeg fikk se de imponerende skotske hagene igjen. Da fikk jeg endelig lokket kona Kari med på en tur rundt i Skottland med leid bil på venstre side av vegen. Til de som ikke har prøvd det før, er det bare å berolige. Trafikken er ikke ekstrem, og tar en det bare med ro i starten, venner en seg utrolig fort til å kjøre på ”gal” side av vegen. Vi hadde planlagt å se fem av de største og mest berømte hagene i Skottland. Å velge er vanskelig nok, for det er mange hager å ta av, og de fleste er store og imponerende. Vi endte opp med Glendoick, Glenarn, Crarae, Arduaine og Brodick, alle blant de største og mest berømte, og alle har hovedvekt på rhododendron selv om de også har mange andre slekter representert. Skottland er ikke et stort land, men det har mange fjorder og fergestrekninger, så en må tenke nøye gjennom ruta for å unngå å kaste vekk for mye tid på kjøring og venting på ferger.

Glendoick Gardens er åpen for publikum, men en bør helst avtale på forhånd eller forhøre seg i kontoret om en kommer uanmeldt. Det er familien Cox’s private arts- og hybridsamling som er bygget opp av tre generasjoner ”plantsmen”, og den er en del av det private familiegodset. Samlingen er svært rikholdig, ja, bort i mot komplett, i alle fall når det gjelder arter. Plantene er stort sett godt merket og hagene er godt stelt. Den nå pensjonerte Peter Cox gjør mye av arbeidet selv, men de har også ansatte som veksler mellom produksjon og vedlikehold. Et problem er at hagene er så vidstrakte og antallet planter så stort at en på langt nær får med seg alt i løpet av et halvdagsbe-søk. Det er heller ingen plan eller kart å gå etter for å finne spesielle planter. Derimot kan en få kjøpt en meget flott guidebok som omhandler stedet, familien og alt som har med planteproduksjonen og samlingene å gjøre. Den har masse flotte fargebilder og anbefales! I Glendoick sprøyter de systematisk mot meldugg på rhododendron, *Powdery mildew.* Utstrakt giftbruk kan alltid diskuteres, men det gjør at plantene i Glendoick ser finere og friskere ut enn i noen av de andre hagene vi besøkte seinere. Kari og jeg ble vist rundt av Peter Cox selv, en service vi fikk fordi jeg er tidligere ansatt og venn av familien. De fleste besøkende må nok regne med å gå rundt på egen hånd. Vær obs på at en bare får kjøpt planter i hagesenteret som Cox-familien driver

nede ved hovedvegen, ca en halv kilometer fra hagene og produksjonsavdelingen, og at utvalget der er langt mindre enn det de har i postordrekatalogen i vinterhalvåret.
Glendoick er en østkysthage. Den er imponerende nok, særlig sett med norske øyne, men det er først når en kommer over på den milde, skotske vestkysten at en virkelig får se rhododendron-kjempene i fri utfoldelse. Det tar ca 2-3 timer å krysse landet, og vårt første stopp var Glenarn Gardens ved Gare Loch-fjorden et stykke nordvest for Glasgow.

Glenarn Gardens ligger i en skråning opp fra fjorden. Den er privat og eies og drives av familien Thornley som også bor i et anstendig hus midt i området. Hagen er stor, men overkommelig, og det finnes en brosjyre med et godt kart som viser gangveier og beplantninger. En skal betale for å gå rundt, men en må selv være ærlig å gjøre opp for seg i ei kasse ved hovedhuset. Der kan en også få kjøpt noen få planter etter samme prinsipp. Der ser ut til å være få gjester av gangen; vi fikk i alle fall følelsen av å ha hagen nesten for oss selv, og den private atmosfæren gjorde faktisk denne hagen til en absolutt favoritt for oss.
Det er en meget stemningsfull hage med gamle, kolossale rhododendronplanter i underseksjon Grandia og Falconera, magnoliakjemper og flotte koniferer. Det gir en helt spesiell følelse å gå under rhododendron-trær og se blomstene langt der oppe! Vi var der i månedsskiftet april-mai, og det var nok et godt valg med hensyn til blomstring på arter som *Rh. sinogrande, Rh.macabeanum og Rh.montroseanum*. I Glenarn kan en stadig finne originale planter fra Joseph Hookers innsamlinger fra midt på 1800-tallet. På minussiden vil jeg nevne at det er så som så med navn på plantene, noen finnes, men det virker tilfeldig og lite vedlikeholdt. Alle blad med tydelige angrep av meldugg er heller ikke veldig hyggelig.

Etter koselig overnatting i Inveraray startet vi neste dag med vandring i Crarae.
Crarae Gardens er i dag en offentlig hage, drevet av The National Trust of Scotland. Den blir vanligvis beskrevet som det nærmeste en kan komme en ravine i Himalaya uten å dra dit selv. Hagen er bygget opp i ei kløft med ei stri elv i bunnen. Den er tidvis svært bratt og en bør absolutt holde seg til stier, trapper og broer på de nifseste områdene. Dette gir et meget spennende miljø og en ganske så eksotisk opplevelse. Enkelte deler av hagen er utrolig flott og annerledes. Mens Glenarn har tydelig hagepreg, er Crarae mer som vill natur. Etter noen år med økonomiske problem og dårlig stell er Crarae nå på fote igjen og drives profesjonelt. For øyeblikket foregår det en storstilt uttynning av skogen og nyplantinger vil nok etter hvert gi hagen tilbake sin fordums prakt. Her er ellers en fin bok- og suvenirhandel, toaletter og enkel servering. Et lite plantesalg var ikke mye å skrive hjem om.

På vegen videre mot Arduaine fikk vi til fulle se hvor stort problemet med *Rhododendron ponticum* er. Arten sprer seg aggressivt langs alle veger og skråninger

og langt mer en jeg hadde forestilt meg. Det er pent, men en skjønner også at det ikke er slik det skal være. La oss være glad at dette ikke skjer hos oss.

Arduaine gardens ligger helt vest på fastlandet. Fra et utkikspunkt har en strålende utsikt mot de store øyene Mull, Jura og Colonsey. Denne hagen drives også av The National Trust of Scotland og er åpen for publikum hele året. Hagen har en stor og berømt samling rhododendron, men her finner en også mange andre planter som vi bare kan drømme om å dyrke i Norge. Palmer, *Eucalyptus,* trebregner, konkurrerer med sjeldne rhododendronarter som *Rh. protistum, lindleyi* og *arboreum* ssp *zeylanicum* som faktisk kommer fra Sri Lanka! En enorm *Rh. barbatum* er også et av hagens berømte blikkfang. Arduaine er svært godt holdt og anlegget er anlagt med omhu ned på detaljnivå, særlig de sentrale delene. Her er også gode navnelapper på de fleste planter.
Kari og jeg fikk omvisning av dagens leder, Maurice Wilkens, som jeg også kjenner fra tidligere besøk. Han er meget hyggelig og kunnskapsrik og har stadig ideer for utviklinga av hagen. Også i Arduaine finnes meldugg, men det er ikke så framtredende. Trolig sprøyter de en del, men det gode stellet hjelper nok også på. Skal en besøke Arduaine, så vær obs på at hagen kan være ganske utsatt for vind enkelte dager.

Vi overnattet på **Stonefield Castle,** et sted som også har en stor samling gamle rhododendron. Det er først og fremst et stemningsfullt, gammelt hotell med et glimrende kjøkken, men hagen har mange flotte storbladete rhododendronarter som selvsår seg overalt! Det skal være noen helt spesielle planter der, men dessverre finnes omtrent ingen navn, og de ansatte kan heller ikke svare på spørsmål om plantene.

Ole Jonny Larsen under *Rh. sinogrande*

Vår siste hage skulle være den milde hagen til **Brodick Castle** på øya Arran, men akk, vind og striregn gjorde at ferga ga opp og innstilte alle avganger. Det var synd, men på den annen side fristet ikke hagevandring under åpne sluser noen særlig etter alt det vi nå hadde sett. Brodick får være til en annen gang. For det blir definitivt ikke siste besøk i de skotske hager for vår del.

Redaksjonens tips til skribenter i Lapprosen

Vi har lov å skrive med liten bokstav i vanlig tekst: **rhododendron**. Uhøytidelig kan vi også skrive **rhodoer, rhodo-entusiaster, rhodo-tur** og liknende. Nyere norske ordbøker anbefaler skriving uten h: rododendron.
Men så er det plantenavn. Her bruker vi ***Rh.* med kursiv**, ikke bare *R.* som jo betyr *Rosa,* som i *Rosa rugosa. Rh. lapponicum. Rhododendron lapponicum.*

I manus, håndskrift, gjelder understreking som kursiv, men ikke ellers. Ikke alt skal ha kursiv: hybridnavn skal rammes inn med: ' enkelt anførselstegn, f eks:

Rh. 'Gartendirektor Rieger', **eller bare 'Gartendirektor Rieger'**
Rh. 'Berliner Liebe' (*Rh. insigne* x *Rh.*'El Alamein') med begge foreldrene, hvor den førstnevnte, ='moren', er en art, den andre, pollendonoren, en hybrid.
Rh. yakushimanum 'Koichiro Wada' viser at den er en seleksjon av *Rh. yakushimanum*, ikke en hybrid.
Men det er sjelden vi trenger å være SÅ nøye.

Alle bidragsytere står selv ansvarlig for sine innlegg.

Nye medlemmer

Styret ønsker følgende nye medlemmer velkommen i foreningen:

Olsen, Bjørg Turid	Odinsvei 14, 5221 Nesttun
Spjeld, Sylvi	Grønaseto 8, 5353 Straume
Hovind, Annemette Bech	3656 Attrå
Winnem, Janette og Michael	Kapteinveien 6, 1673 Kråkerøy
Danielsen, Bjørn Ove	Nysæterneset 44, 5415 Stord

Styrenes sammensetning

Leder
Jan Rune Hesjedal, Lepsøyneset 106, 5216 Lepsøy tlf. 56 30 61 19
jan.rune.hesjedal@online.no

Nestleder:
Olaf Hammersland, Hammerslandgrenda 62, 5252 Søreidgrend tlf. 55 12 06 81
olafham@combitel.no
Sekretær:
Terhi Pousi, Mildev. 116, 5259 Hjellestad terhi.pousi@sah.uib.no tlf. 55 22 95 08
Kasserer:
Bjørg S. Rasmussen, Storhilderen 42, Postboks 35, 5341 Straume tlf. 56 33 09 65
bjorgvar@online.no
Styremedlemmer:
Harald Kårtveit, Kårtveit, 5363 Ågotnes harald.kartveit@politiet.no tlf. 56 33 47 88
Varamedlemmer:
Audun Arne, Eikevn.3, 4824 Bjorbekk, auduarne@frisurf.no tlf. 37 09 49 40
Arnfinn Nypan, Traraveien 54, 1609 Fredrikstad nypan@online.no tlf. 69 31 34 43
Torstein Borg, Tveit, 5694 Onarheim torstein@rhodomania.no tlf. 53 43 50 77

Medlemsregister:
Bjørg S. Rasmussen, Storhilderen 42, Postboks 35, 5341 Straume tlf. 56 33 09 65
bjorgvar@online.no
Frøforvaltere:
Torstein Borg, Tveit, 5694 Onarheim torstein@rhodomania.no tlf. 53 43 50 77
Jan Valle, Espeland, 5912 Seim tlf. 56 35 17 82

Leder Rhododendron Øst:
Arnfinn Nypan, Traraveien 54, 1609 Fredrikstad nypan@online.no tlf. 69 31 34 43
Leder Rhododendron Sør:
Audun Arne, Eikevn.3, 4824 Bjorbekk auduarne@frisurf.no tlf. 37 09 49 40
Leder Rhododendron Vest:
Torstein Borg, Tveit, 5694 Onarheim torstein@rhodomania.no tlf. 53 43 50 77

Internettredaktør
Vidar Winsnes, e-post : viwins@online.no
Vår internettadresse er: www.rhododendron.no
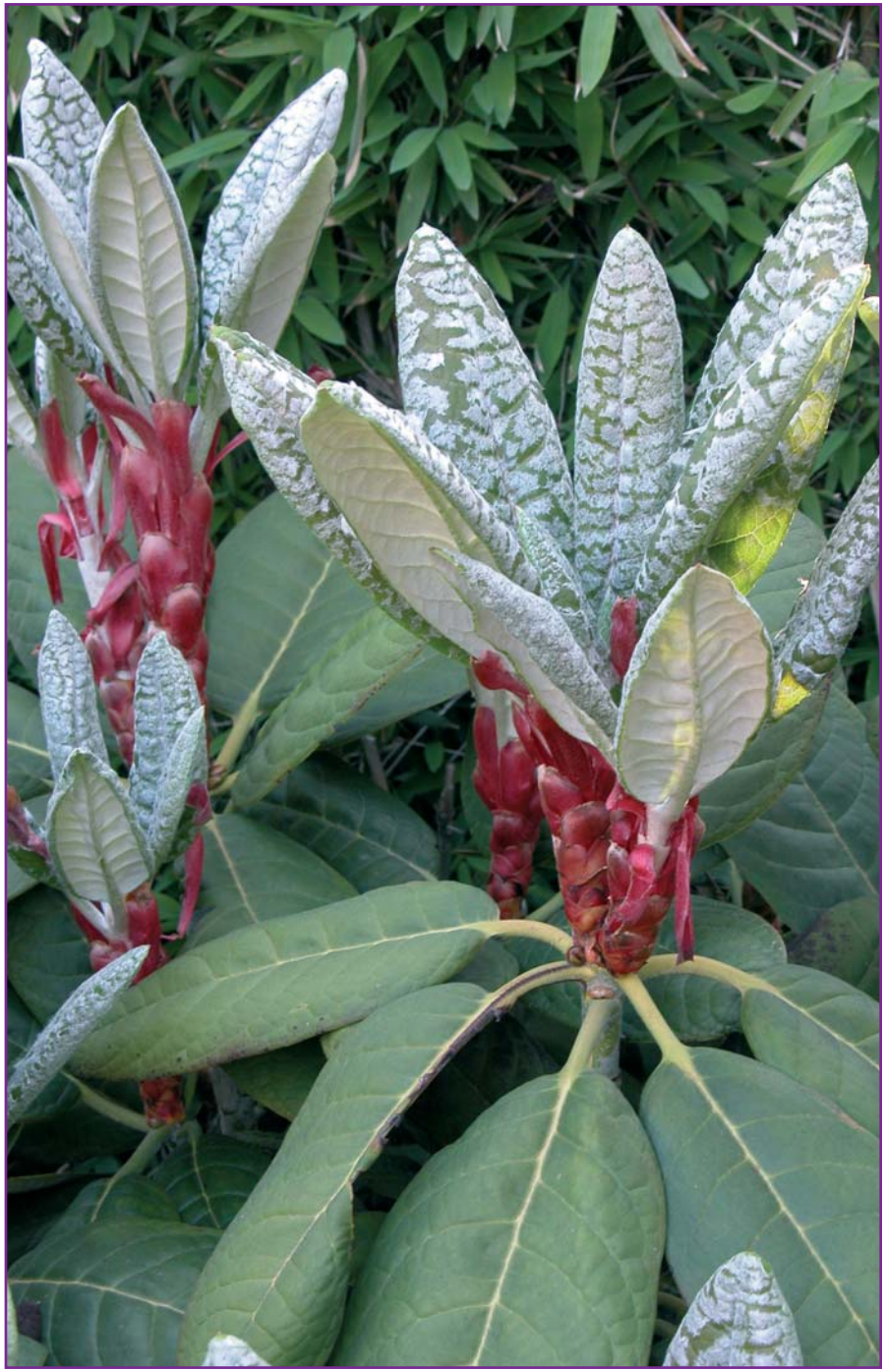
Utgiver av Lapprosen: Den norske Rhododendronforening, postboks 1325, 5811 Bergen.
Gerd Jørgensen gerd.jorgensen@tele2.no tlf. 55 28 36 85
Jan Rune Hesjedal jan.rune.hesjedal@online.no tlf. 56 30 61 19
Bente Borghild Hauge blomsterbente@broadpark.no tlf. 55 10 17 41